

Ціна 2.50 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXV

ГРУДЕНЬ — 1984 — DECEMBER

№ 418

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

NOWI DNI

Box 235
ETOBICOKE, ONT., CANADA
M9C 4V3

Tel.: (416) 621-2605

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668

International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

1 YEAR SUBSCRIPTION — РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: Can. dol. 18.00 кан. дол.
U.S.A.: U.S. dol. 18.00 амер. дол.

OVERSEAS — ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ:

Can. dol. 21.00 кан. дол.
AVIO — Can. dol. 30.00 кан. дол.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

AUSTRALIA — АВСТРАЛІЯ:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia
Mr. G. Dworcowyj, 99 Nelson St.,
Fairfield 2165 N.S.W. Australia
Mr. Z. Steciuk, 10 Bates Court
Jacana 3047, Vic. Australia
Mr. A. Komar, 62 Cullford Ave.,
Klemzig 5087, S.A. Australia

GR. BRITAIN — ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

U.S.A. — СПОЛ. ШТ. АМЕРИКИ:

Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky, 2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

Філадельфія і околиці:

Mr. S. Jewsewskyj, 420 Woodhaven Place,
Philadelphia, Pa. 19116, USA

Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

CANADA — КАНАДА:

Тандер Бей:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор
Редколегія: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Карпо Рогов-
ський.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

- І. Лобода, Б. Антоненко-Давидович, Леонід
Лиман — ПОЕЗІЇ 1
- Василь Симоненко — ЛІСНИК 4
- Григорій Костюк — ТАЄМНИЦЯ СМЕРТИ
АКАД. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО 5
- Ніна Тарасюк — ВАЖЛИВІСТЬ ПОВУТУ 9
- Мар'ян Дальний — АМЕРИКА ПІСЛЯ ВИБОРІВ 11
- Остап Тарнавський — ОЛЕКСАНДЕР ПЕТРО-
ВИЧ ДОВЖЕНКО 13
- Дмитро Чуб — БІЛОРУСЬКИЙ КОМПОЗИТОР
ПРО ОЛЕНУ ПЧІЛКУ 16
- О. М. Коваленко — ПОВСТАННЯ НА ПАН-
ЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН" (6) 18
- Ю. Повстенко — З ПРИВОДУ КОНЦЕРТУ
РЕНАТИ БАБАК У ТОРОНТО 20
- Ярина Тудорковецька — МІРКУВАННЯ ПРО
"ЖНИВА РОЗПАЧУ" 21
- Б. М. — НОВИНИ З ОТТАВИ 23
- С. Дем'яненко — "ДРУЖБА — 84" 24
- Петро Одарченко — РУСИФІКАЦІЯ, РОСІЯНІ-
ЗАЦІЯ ЧИ РОСІЙЩЕННЯ 28
- Ф. Миколасенко — ЖИВ СОБІ В БАБИ СТА-
РЕНЬКИЙ ЦАПОК 30
- Гр. Євшан, Т. Хожітва, А. Білоцерківський —
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ 31

На першій сторінці обкладинки: Український тан-
цювальний ансамбль з Едмонтону "ЧЕРЕМОШ" під
час турне по Канаді з нагоди свого 15-річчя.

• Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. • Статті з поданими іменами авторів не
конче висловлюють погляди редакції. • Незамовлених матеріалів редакція не повертає. • Редакція
не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати на-
діслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

І. ЛОБОДА

FORTUNATE SENEX*

Панасові В. Феденкові присвячую

Він жив у ті часи, коли буйна радість довгожданої волі розпирала українські груди. Це були часи, коли в огні і бурі революції сталились характерні, а на арену історії виходили нові імена — і чітко зарисовувалися контури відновленої Української Держави.

Вирувала українська стихія, мов весняна повідь, струшувала куряву століть Аскольдова гора, шумів многолюдний Хрещатик, рокотав старий Славути, котячи гомін волі аж до Чорного моря, щоб спішили козацькі нащадки на площу Св. Софії.

Тоді переможно лопотіли прапори Української Революції, танцювали баскі коні в кулеметних тачанках і летіли вершники степами українськими! А вулицями древнього Києва, чітко відбиваючи крок, йшли нащадки Данила Романовича у струнких лавах Січового Стрілецтва!..

І була в небесні склепіння похідна пісня, бадора, звияжна, завзята:

"А ми тую червону калину..."

**

Ти пережив дні радості й звияг,
Твій зір лелів державний рідний стяг,
(Гули бори, орли в низов'ї клекотіли)
Коли Тютюнника залізні полки
Шликами площу Софії накрили!..

PENDENT OPERA INTERRUPTA
(ПЕРЕРВАНІ ДІЛА ЗАЛИШАЮТЬСЯ
НЕЗАКІНЧЕНІ)

Стою, задивлений у риси дороги:
На мене дивиться замислено людина,
Високе, поборожене чоло,
На нім шляхи степові, Україна.

По очах бачу: маршиш, мало спиш,
Все думаєш, де ж ділась наша сила?
Для тебе затісний удушливий Париж,
Тобі б у степ, в жита, де б'є зелена хвиля!

Париж, 1983

Отут Він жив. Цей парк, Його вікно,
Розчинене для вітру з України.
Тут Він картав неправду, хамство, зло
У цім баварським місті, на чужині.

Мюнхен, 1983

**

Панас Васильович якось писав мені,
Мовляв, так тяжко нам в оцій чужій землі.
Я бачив, каже, вітер в полі котить кураїну,
Вона нагадує мене — до болю осамітнену
людину...

**

Ти теж навчав: єднай козацький клан!
(У дні жаскі — велика річ родина!)
Чи чуєш, як хлюпоче Саксагань?
Поглянь: орел в степу розправив дужі
крила!..

В хаосі світовім — штурмуйте параліси!
Savoir vivre Київ, не Париж!
Мицне родинне дерево... (erras amice)**
З кущів не завжди виростає ліс!

FATUM

(ДОЛЯ)

Незносна тиша. Будні. Чужина.
(Херсонський степ хвилюється, як море)
Роззявлена могила. Сум. Труна.
Слова потіхи на невтішне горе,
Старенький пастор стиха промовля:

* Щасливий старий

** Помиляєшся, друже

"Ой вітре-вітре — барде степовий,
Та понеси ж в Терни Веселі його Душу,
Скропи її водою Саксагані...
Він так чекав у спеку і у стужу,
Буремних днів, вогнених сподівань!"

Готична кірха небо підпира,
А син схилився, один, немов билина...
(А степ манить, а даль озерно-синя)
И на камінь цвинтарища бризнула сльоза...

Прощай... Не збулася мета твого життя,
(На площах київських не вибила година)
Ти до кінця проніс тверде, державне Я,
Щоб знов прийшла жадана всім хвилина!

**

Рік-річно у степах ромашка відцвіте,
Верба похилиться і зронить плід калина,
Але із мarmуру у вічність перейде:
Державний муж. Историк України.

Мюнхен, 1983

LEX OLURI CARMINIS (ЗАКОН СУВОРОГО ЗМІСТУ)

(На могилі П. Татарчука)

Як страшно тісно, Прокопе, серед оцих гробів,
Цей ліс хрестів, тягар цей мarmуровий
На груді ліг твої й братів-степовиків,
Як час неблаганий, закону зміст суворий!..

Париж, Монпарнас 1983

UBI DEFUIT ORBIS (ДЕ ЗАМИКАЄТЬСЯ КОЛО)

Курені йшли в атаку, розлікалась гартована
криця,
Шлях багряний на захід стелився полином
чужини.
А Вона над Дніпром, недосяжна Держава —
— Жар-птиця,
Все ввижалася вам, непокірні, мятежні сини!
Відшуміло життя. Ви спочили на цім
цвинтарищі.
Не присняться вам ранки степові, ані чари
полтавських ночей,
Тільки вітер-француз між хрестами
заплутавшись свище
Про бравурні бої бездержавних, хоробрих
людей!..

Париж, Монпарнас 1983

Борис АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ

7. АПЕЛЯЦІЯ ДО МАЙБУТНЬОГО

Одлетіли роки бурхливі,
і по зливі дат і подій
розбіглась змордована нива
по Україні калік і повій.
Поміж них недокрівний і кволий
йшов і я між заметених днів,
продираючись темної ночі
до далеких облудних вогнів.
Йшов і я, а навколо зима,
хуртовий, сніги, завірюхи.
І нікого з людей,
тільки пси та вовки
та чийсь закривавлені руки.
Важко йти у незнану путь
без домівки, без роду і друга.
Може, краще вернутись?
Піти і собі десь
найнятись лакеєм на службу?
Що змагатись?
У марних боях
неодне покоління лягало.
І по них лиш могили в степах
і запльовані, зганьблені рани.
Лиш один тільки раз
поталанило нам,
тільки раз
усміхнулась нам доля:
і стоїть чудолій —
непохитний Богдан,
а за ним — дике поле.
А за ним, скільки глянь,
все мертвота сама!
І лиш кволі потуги до болю:
Малоросія тиха і вірна Кубань
заступили нам славу і волю.
І не встануть з могил козаки,
з татарвою поміряться славою.
Десь забута лежить бцлава в Чигрині
і щербаті шаблі під Полтавою.
У далеч часто йшли
беззмістовні роки
і зникали, як сірі плями.
Батогами їх гнали
на північ вітри,
і з'їдали їх невські тумани.
Без ім'я і мети
ми, як блазні, жили
на розвагу Москві і Варшаві.
Ми єдиний нарід,
не потужні полки,
а сліпа, безпорадна отара.
Ми взялися за глум,
чи на кпини собі,
не за сміх нерозважного сина.
Мій народе, це біль мій тяжкий,
це тривога за нашу Україну.
Що ж сказати іще?
Слушний час був настав,
і буремна весна

пролетіла ще раз над степами.
Але міцно ти спав,
щоб збудитись лише
на похмілля п'яне і криваве.
Не здолали тебе у Варшаві кати,
ані дуба московська скорила.
Ти на паль в Істамбулі ішов сміючись,
і татарська петля не скрутила.
Не здолали тебе
з бою Варшава й Москва,
не дістався ти їм на поталу.
Та згубили тебе
їх облудні слова,
їхня мова гнучка і лукава.
Ти повірив в святу
неподільну Русь,
вірив в Польщу, вартового Сходу,
вірив в німця, у турка,
в червону Москву,
що звільнить на землі всі народи.
Вірив всім і всьому,
лиш не вірив собі,
у свої незмарновані сили,
в того духа, що твердо веде до мети
через втрати, поразки, могили.
Заблукав на розпутьті ти різних шляхів
і сновидою в ніч манівцями
шкютильгаєш наосліп на голос чужий
у майбутнє чужими стежками.
І як віще тавро, як прокляття мара,
як ганьба для цілого народу,
йде у слід твої лакузи-хахла
і жандарма — тирольця Сходу.
Україна моя — споконвічна раба,
полюбовниця лютого ката...
Що ж робить, коли ти така, —
чарівна і зрадлива мати?
Що ж робить, коли плід твої гнилий,
коли діти в розпусті зачаті?
Там, в минулому десь Кочубей,
Галаган, Іскра, Ніс, Сава Чалий,
нині знову ж Затонський, Тичина, Бажан
і дрібні, безіменні байстряга
Не йти мені з ними! Мета не одна,
щоб коран віків в люди понести.
Зруйнувала той шлях прибутная вода,
що колись принесли її в лесті.
Не на бенкеті з ними, — в тюрму,
в табори я піду,
усміхнувшись майбутньому.
Не віддам їм сумління за жадні борги,
ні пера, ні долі безпутьної.
Не віддам! У наступних роках,
коли станеться все по всьому,
не судіть нас по наших ділах,
а судіть нас по нашому болю.
Від рабів народившись, ми в рабстві зросли,
і для нас не пробила година,
щоби стати в останнє під стяг боротьби
за безсмертя, за хліб і Вкраїну.
Ми останнє століття занедбаних діл,
тої пустки, Неви і собаки,
ми лиш ґрунт, ґрунт хисткий,
в якому колись зійдуть рясно червоної маки.
Прийде час, підніметься Кубань,

спалахнуть Мукачів, Коломия,
зчервоніє Полтава від заграв повстань,
і Одеса, і Харків і Київ.
І тоді у вогні, як з-за літ,
з давнини встануть наші розстріляні трупи,
десь розірваний рот, десь чоло у крові
і поломані зв'язані руки,
ми перейдемо знову по рідній землі
не сумним, похоронним походом,
а як факел, як кара, як праведний гнів,
як кривавий рахунок народу.
Ми з'єднаємось з вами у спільні ряди,
де живі стануть поруч мертвих.
Ми з пожежі засвітим на страсті вогні
в душах кволих, незважних, роздертих.
Та вже кінчається день і немає вогнів,
щоб згасили темряву ночі.
Скоро, скоро вже смерть затамує мій біль
і закриє натруджені очі.
Та я чую вже гуркіт тих дальніх подій,
де звитяжці не злякано спину,
де з могили, з руїни і з мрій
піднесуть до життя Україну.

Останню поезію з цього циклу Бориса Анто-
ненка-Давидовича — "Лист у невідоме" — на-
друкуємо в наступному числі "Нових днів".

Випуск буде присвячений в основному видат-
ному мистцеві нашої доби св. п. Василеві Кури-
ликові. — Ред.

Леонід ЛИМАН

ВІЧНЕ

Стоять ряди засніжених ялин,
Далеких днів пригадуються дати,
Коли на світ явився Божий Син,
Щоб вічно жити, ніколи не вмирати.

Щоб вірою від люду відвести
Сумні часи Гомори і Содому,
Та хрест тяжкий судилося нести
З вінком терновим на чолі блідому.

Але ми віримо: колись грядуть
Нові світи, жадана перемога,
Хоч і тепер сумні вітри гудуть,
Зима, сніги, а за Дніпром тривога.

І ми тепер із іменем Творця
Йдемо на бій, лишаєм наші хати,
Щоб Україну берегти в серцях,
Щоб вічно жити, ніколи не вмирати.

ЛІСНИК

Він прийшов з війни з партійним квитком, чотирма орденами, однією рукою і двадцятьма ребрами. Коли відбухнув у хаті бубон, ухекався хтозна колишній баян, а гості перепили й переїли все, що недожувала війна, і розійшлися, Петро сказав матері:

— Передай Мотрі — нехай виходить заміж...

Мати сплеснула репаними долонями:

— Вона ж тебе, як Бога, ждала!

— Ну й що... Хай виходить заміж, — повторив голосом, сповненим безпросвітної досади і терпкого полину.

— Ти думаєш, вона не знає... який ти? — ледве не заголосила мати. — Та вона ж, голубка моя сизокрила, любить тебе всякого.

— Не треба, мамо, — жорстоко обірвав син. — Не хочу про це й слухати.

Другого дня прибігла Мотря. Великими повними чорного горя та образи, очима заглядала в його сині льодинки і питала:

— Ну чого ти, любий, так? Ну, не бери мене, але ж не гидуї...

— Я не гидую тобою, Мотре. Але...

— Ну, то залишимося просто друзями...

— Це неможливо, — глухо вичавив з себе, дивлячись кудись обіч неї.

— Ну, чого? Ну, скажи — чого?

— Це неможливо, — стиснув єдиного кулака і повторив: — Це зовсім неможливо, бо я люблю тебе...

Вони балакали довго, важко й гнітюче. Опівдні вчителька несла свою біду і незаслужений сором крізь допитливість підсліпуватих вікон. Вона йшла і плакала і не ховала своїх сліз.

На третій день в селі вибухнув ще один вулкан. Петро прийшов до контори і сказав голові:

— Дайте якусь роботу.

— Та що ти, парубче! — майже сахнувся той. — Ти ж учитель, а в нас нікому навчити дітей навіть до пуття писати.

— Я не хочу працювати в школі.

— Бог з тобою, Петре, — звівся старий Лимар зі своєї археологічної табуретки. — Чого ти не хочеш у школу?

— Я не піду в школу. Якщо ви людина, то призначте мене лісником. Він раптом розридався і кволо присів на лавку.

Петро став лісником. Обходив усіх, особливо малечу, десятою стежкою. Днював і ночував у лісі. І хоч лісник видався з нього путящий, в селі боялися його. Одні запевняли, що, крім руки, він втратив на війні ще й клепку; інші казали, що йому замість ребер вийняли серце.

Петро не дослухався того пятакканья. Він занурився в лісницькі справи по самі вуха і мав з усіма тільки ділові стосунки. За два роки він засадив дубами, кленами, липами та вербами ледве не всі колгоспні яруги та приярки, що десятиліт-

тями вигрівали під сонцем свої безплідні жовті лисини.

Хтозна що поріднило його з дідом Омельком, котрого в селі прозивали Хетезе. Може, те, що після чотирьох похоронок із фронту дід також став цуратися і людей, і хати, і навіть ледве живої баби своєї. Однорукий гевал і миршавий, прибитий старістю та нестерпним горем, дід Хетезе блукали селом і лісом, немов два закоханих привиди. Чи розмовляли вони коли — того ніхто не міг сказати, не взявши гріха на душу. Може, розмовляли, а, може, й ні.

Тільки коли Петро та дід випивали чарку-другу, навколо них збиралися цілі табуни дітей. Дід тоді ставав справжнім заводом. Він за якийсь окресць часу поспівав обділити босоногих телепнів свистками з липи, сурмами з ліщини, сцикавками з бузини, набридливими деренчалками. І тоді, в кожній хаті свистіло, сурмило, цвіркало, деренчало, і матері не відали, що чинити, — дякувати чи клясти діда.

Доки дід майстрував, Петро розказував дітлахам такі історії та казки, що вони навіть не помічали, як безжально тнуть їх комарі. Та наставало похмілля, і знову все поверталось до нудотного сірого річища. Знову щось розковане гнало їх від людської мови, сміху та співу, і вони, мов приречені, нишпорили по лісі, шукаючи роботи для рук, а, можливо, й зілля для розп'ятих мукою душ.

Я був тоді ще пуп'янком. Але я добре запам'ятав, які на смак хліб із жолудів та млинці, вчинені на висівках і молодому липовому листі...

Коли зайшли жнива, ми бігали з рогозяними кошиками на стерню і збирали колосок до колосочка, терли їх у долонях, виминаючи пшеничне золото. Виснажені матері видобували з того зерна пригорщі борошна, а ранками частували нас неймовірно смачними перепічками.

Та якось увечері мати сказала мені:

— Прищздив хтось із району. Казав щоб не збирали колосків. То ти, Грицю, не йди завтра в поле.

Проте ми... пішли в поле. Все було добре, але ополудні на нас наскочив об'їзник Привітний. Старші хлопці встигли чкурнути до яру, а мені він заступив жеребцем дорогу:

— Ану, байстрик, чухрай до сільради. Узнаємо, чий ти, та матері мозку вставимо.

Лаючись і цвюхкаючи нагайкою, він погнав мене по стерні перед конем на шлях. Не знаю, скільки я біг. Стерня кусалася, під градом лив мені в очі, кошик бив по ногах, а тіло сповнилося тваринним жахом і втомою. Я біг і почував, що ось-ось упаду і вже не встану, а над вухом сопів кінь.

— Ти що ж це робиш, гаде!? — раптом щось стороннє ввірвалося в мою свідомість. Я зупинився й відірвав очі від стерні. Переді мною страшний, мов чорт, верхи на коні гарцював Петро.

— Дя-дечку, я-а не бу-ду, — заскиглив я.

Але Петро не чув мого благання. Він ринув повз мене. Я відскочив убік і, вже падаючи на-

взнак, побачив, як він рвучко опустив нагайку на голову Привітного.

— Ти що, здурів? — заверещав той. Але Петро другим ударом збив його з жеребця і гамселив довго, люто й нещадно. Привітний спершу назвав лісника одноруким сатаною, потім благав, а перегадом зовсім ушух.

Непритомного, Петро привіз мене додому. Понад рік водили мене до різних бабусь виливати переляк. Що було потім, розказую з чужих слів, бо весь той рік я ледве животів і мало що провиралося в закамарки моєї пам'яті.

Петра хотіли оддати під суд за знущання над людиною, що виконувала службовий обов'язок... Але перед тим його вирішили привселюдно, щоб іншим була наука, виключити з колгоспу. Збори проводили на вигоні, бо прийшли на них усі, хто міг рухатися. Лементували жінки, мовчки смалили самосад чоловіки і навіть підлітки не вибрикували, як завжди.

Предстаник з району — отой, що в "підштаниках", взяв одразу вола за роги:

— Петра Підошву треба судити.

— Що? — вирвалося з гуці й полохливо сконало.

Представник же запропонував вислухати Петра.

— Що я вам скажу? — звівся той. — Якщо ви за те, щоб глумилися над дітьми, то женіть мене з колгоспу і з партії під три чорти. Доки сам не пішов. Я не за це воював. У мене немає руки, у мене на четверо ребер менш, аніж в інших людей. Війна вбила і моїх ще не народжених дітей, — останні слова він сказав пошепки, та їх почули всі. Петро раптом обернувся й гукнув у схвильований натовп: — Мотре, ти тут?

— Тут, — наче з того світу озвалася дівчина.

— То перед усією громадою прошу в тебе прощення за кривду...

Він майже впав на траву, і разом з ним упала мовчанка. Її роздер білоштанний з району:

— Спекулюєте заслугами? Сльозою свій злочин змити хочете? Не вийде!..

— А щоб ти сказився! — підскочив дід Хетезе. — Дайте я скажу.

— Ви, діду, безпартійний й не маєте першочергового права говорити...

— Це я не маю права? А цього не хочете! — він тицьнув у повітря свою мізерну дулю. — У мене чотири похоронки на синів-комуністів. То я не маю права?

— Хай дід каже. Намовчався вже, — загули люди.

І дід забалакав:

— Ти мене в должності не понизиш, бо нижчої, як у мене немає. Ти й кривди мені не заповідіш, бо страшнішої біди від моєї не знайдеш. Отож слухай і не перебивай. Були в мене чотири сини — Яків, Іван, Василь та Прокіп. Люди збрехать не дадуть. Осиротив мене Гітлер, і нікому поховати старого. Знайшов я собі п'ятого сина — Петра. Не добив його фашист, так свій вчепився, — дід раптом знову накинувся на приїжджого: — Та чи ти хоч нігтя його вартити? Може, ти, стер-

Григорій КОСТЮК

ТАЄМНИЦЯ СМЕРТИ АКАДЕМІКА М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

(Закінчення з попереднього числа)

б) ПОЛІТИЧНИЙ СЕНС РЕГЕНЕРАЦІЇ УНЦ

Чому ж усе таки про УНЦ згадали наприкінці 1933 року? Чому згадали тоді, коли особи, влучені до нього були знищені й актуальність відкритого порцесу проминула?

Тут є теж своя логіка. Новий курс політики Москви щодо України спричинився до "викриття" багатьох "підпільних організацій", в яких, як повідомляли тоді секретарі ЦК КП(б)У, керівну і головну роль грали "контрреволюціонери з партійними квитками в кишені"¹⁷). Це була нова і зовсім відмінна фаза боротьби. "Контрреволюціонерів з партійними квитками в кишені" треба було пов'язати з українським "націонал-фашизмом" і "петлюрівщиною". Єдина в минулому, виразно маркована уенерівською ідеологією та контактами з еміграцією СВУ — була вже давно засуджена. Але навіть якби воскресити її, знову покликати до життя, то вона в жадній мірі вже не надавалась на таку роль у 1933 році. Нікого з "контрреволюціонерів із партійними квитками в кишені" не можна було пов'язати зі СВУ. Бо саме багато з них були тоді ще й суддями і прокурорами цієї організації. Потрібна була конче інша, з широкою всенациональною та різнопартійною шапкою й платформою, організація. Найбільше на це надавалась монтована, але з причин уже відомих не виведена на світ Божий, організація, в провіді якої ніби стояв академік М. Грушевський. Це ж бо був центр "об'єднуючий українство". Рівно ж "це була бойова націонал-фашистська організація" (П. Постишев). Тобто, це було те, що для монтажників нового "підпілля" було вельми потрібно¹⁸. Тому саме наприкінці 1933 року витягається з архівів ГПУ справа УНЦ, а то й можливо, повертаються з політизоляторів деякі його члени (як Сергій Вікул, наприклад), яким вчиняють нові допи-

во, і убійних синів моїх із колгоспу виключиш? Кажі мені правду, бо спущу з тебе підштаники і кропивою шмагатиму...

Діда насилу втихомирили. Петрові сказали, щоб не давав рукам волі, а білоштанного попросили більше не потикатися в село.

Після зборів до Петрової хати прийшла Мотря. Вона живе в нього й донині.

ти в пляні саме тепер потрібному, "встановлюють" організаційний та ідейний зв'язок "речників" нового підпілля з УНЦ¹⁹⁾ і в той спосіб "удокументовують" зраду колишніх укапістів і боротьбістів, та виносять моральний і юридичний присуд над ними. Ось чому П. Постишеву конче треба було витягнути з архіву УНЦ і довести до відома громадянства про її "страшну" змову на чолі з академіком М. Грушевським. В цьому полягав політичний сенс регенерації УНЦ наприкінці 1933 року.

в) "ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕСЕРІВ"

Але це була тільки одна причина, що викликала до життя тінь уже мертвого УНЦ. На нашу думку, існувала ще й друга причина, яка досі ніде й ніким не була відзначена.

У доповіді С. Косіора на листопадовому пленумі ЦК КП(б)У 1933 року, поряд із повідомленням про "розкриття" кількох антирадянських українських організацій, є вказівка на "недавно викриту організацію українських есерів". "Недавно викрита" — це значить липень-серпень-вересень 1933 року. Що це за організація? Хто входив до її складу? У доповіді С. Косіора наводиться тільки назва її і згадується єдине, в добу 1917-1920 років у політичних та повстанських колах відоме, але пізніше цілком призабуте, прізвище есера Г. Пирхавки. Є ще згадка про цю есерівську організацію в промовах П. Постишева, М. М. Попова, В. Балицького. Але тільки згадки, без найменшої деталізації.

Г. Пирхавка, як подає в своїй промові С. Косіор, свідчив:

"Закордонний комітет УПСР (Української Партії Соціалістів-Революціонерів — Г. К.) у Празі повідомив, що він цілковито солідаризується з інтервенційними плянами і в цьому напрямі співпрацює з українськими фашистами, що їх очолює Коновалець. Ми, ураховуючи, що місцевих сил, з якими можна було б повалити радянську владу, утримати фронт і зміцнити нову самостійну українську державність — не досить, теж прийняли інтервенційну концепцію",²⁰⁾

Не аналізуємо цього свідчення в тому сенсі, чи мав рацію чи ні Г. Пирхавка, цей колишній партизанський ватажок, а пізніше радянофільський емігрант празької групи і "амнестований" десь року 1927 поворотець на батьківщину. Важливо тільки підкреслити, що він свідчив (а значить, це було потрібне для ГПУ): 1) організація українських есерів в УРСР існувала; 2) вона мала контакт із закордонним комітетом УПСР у Празі; 3) закордонний центр, як і місцеве підпілля, прийняли інтервенційну концепцію боротьби і 4) входили в єдиний антирадянський національний фронт.

В цьому сенсі важливе також свідчення проф. Сергія Вікула. Він, за інформацією того ж С. Косіора, свідчив:

"Починаючи з 1927 року організація (підкреслення моє — Г. К.) провадила роботу, що спрямована була на підготовку збройного повстання

й інтервенції проти диктатури пролетаріату в Радянській Україні. Ця діяльність була одною з ланок загального пляну інтервенції проти Радянського Союзу в цілому.

Політичний центр організації, що його очолював М. Грушевський, домовився про спільні дії, спрямовані на повалення радянської влади, з російськими кадєтськими колами, російськими есерами, грузинськими меншовиками і білоруськими націоналістами".²¹⁾

Звертаємо увагу на це свідчення С. Вікула. Він ясно говорить про політичний центр організації на чолі з М. Грушевським. Логічно це мусів би бути УНЦ. Але підозріло, що С. Вікул ніде про це жадним словом не згадує. Навпаки, він всюди послідовно говорить тільки про "організацію". Отже, чи не йде вже тут про "організацію українських есерів", від імені якої говорив Пирхавка? Чи не переключила машина ГПУ в нових умовах 1933 року колишнього УНЦ на "Організацію українських есерів"? Чи не "очолив" тепер уже академік М. Грушевський саме цю організацію, як це йому за колишньою партійною приналежністю пасувало? Чи не в цій справі так інтенсивно його викликали спочатку в НКВД, а потім до ЦК ВКП(б)? Чи не про цю саме справу йшла його довга розмова з Л. Кагановичем у ЦК? І чи не декларації — заяви, які ствердили б факт існування підпільного есерівського центру в УРСР і його організаційного зв'язку з закордонним комітетом УПСР, вимагав від М. Грушевського Л. Каганович?

Не стверджуємо цього категорично. На це не маємо належних документів, доказів. Але є дуже багато подій і політичних ситуацій того часу, які дають підставу схилитися саме до такої думки.

г) ЧОМУ "ЗВІЛЬНИЛИ" М. ГРУШЕВСЬКОГО З ГПУ В РІК "ВИКРИТТЯ" УНЦ?

Тут підходимо до нового цікавого питання: чому це раптом сам Сталін, як припускає мемуарист, проявив був на початку 1931 року таку незвичну для нього великодушність щодо М. Грушевського? Чому це він, за свідченням того ж мемуариста, вирвав М. Грушевського з рук ГПУ відразу після арешту і тим самим розладнав продуманий плян нового політичного процесу над "Українським Національним Центром"?

О. М. у своїх спогадах про це пише так:

"У Москві опікувався Михайлом Сергійовичем (як він сам говорив) родич по матері Ломов.²²⁾ Довідавшись про арешт Михайла Сергійовича, Ломов пішов у Кремль на засідання Політбюро, де завжди був Сталін. Сталін начебто нічого не знав, дуже обурився таким свавільним учинком НКВД і видав наказ негайно звільнити академіка Грушевського".²³⁾

В цій наївній цитаті людини, що не вмів бачити явищ в аспекті політичному, є мабуть доля правди. Ломов, певна річ, міг бути і, можливо, що був (це треба встановити) родичем М. Грушевського, тож природно, він міг заступатись і,

під час арешту Грушевського, інтервеніювати в цій справі перед самим Сталіним. Сталін безумовно наказав (бо без його наказу такого в'язня як М. Грушевський не могли звільнити), щоб М. Грушевського з-під арешту звільнили і залишили надалі в його заслання. Але зробив це він безумовно не тому, що зважив на прохання Ломова чи на заслуги великого українського історика, а тому, що він стосовно М. Грушевського на той час мав уже свої особливі пляни. І то очевидно такі, що участь Грушевського в ролі навіть провідника й ідеолога "Українського Національного Центру" 1931 року здавалася йому (Сталінові) мізерною і політично мало ефективною.

Можна припускати, в ці свої пляни Сталін тоді ще не втаємничив навіть головного "імпреса-ріо" по організації УНЦ. Останній, без відома Сталіна, міг дати санкцію на арешт Грушевського в час його прибуття до Москви, керуючись попереднім пляном дії. Тому, правдоподібно, обурення Сталіна "свавільством НКВД", як тільки Ломов повідомив його про арешт Грушевського й просив заступитися. Тому й, ніби, охоче виконав прохання Ломова. Але підстави для цього в Сталіна були зовсім інші, ніж думав Ломов і ніж це зрозумів у переказі наш мемуарист.

Для ясності цієї думки зробимо такий підсумок: вислання М. Грушевського з України на початку 1931 року могло бути наслідком двох малих, а то й зовсім не узгіднених мотивів. Перший — реалізація давно, можливо навіть рівнобіжно з СВУ, розробленого пляну щодо ліквідації акад. М. Грушевського, його історичної школи, його політичних однодумців і нарешті, ширшого кола культурних і наукових діячів, що виростили і формували свою свідомість в атмосфері всебічного впливу М. Грушевського. Після арешту першої групи його найближчих співробітників і однодумців (Чечель, Шраг, Христюк та інш.) черга була за Гру-

шевським. Але арештовувати його в Києві, в стінах Української Академії Наук, в оточенні великого авторитету М. Грушевського не тільки серед наукового світу й інтелігенції, але й серед широких народних мас, було до певної міри незручно. Треба було ізолювати його від української дійсності, поставити в умови повної одірваності від близького йому суспільно-національного оточення. Погодінка у Москві відповідала цим умовам.

Другий — це мотив чисто сталінський. Є всі підстави думати, що Сталін уже тоді мав свої пляни щодо Грушевського. Щоб їх успішніше реалізувати, Сталінові теж потрібна була цілковита ізоляція Грушевського від української дійсності і від українського наукового світу. Заслання до Москви його цілком задовольняло. Але передчасний арешт М. Грушевського 10 березня 1931 року ламав усі пляни Сталіна. Тому, ще раз пригадаємо, як тільки Ломов повідомив його про арешт і просив звільнити, то Сталін щиро обурився й "великодушно" наказав негайно звільнити Грушевського і поселити знову на Погодінці.

г) НОВІ ПЛЯНИ СТАЛІНА І НЕСПОДІВАНА СМЕРТЬ М. ГРУШЕВСЬКОГО

Які ж могли бути нові пляни Сталіна щодо М. Грушевського? На це відповісти певно — годі. Тут зробимо тільки ті припущення, які в межах теперішнього знання цієї справи видаються найправдоподібнішими.

Ці пляни Сталіна щодо М. Грушевського безумовно близько лежали з одного боку до вигаданої НКВД "Організації українських есерів", через яку Сталінові дуже залежало скомпромітувати закордонний, тоді активний, центр УПСР, а з другого — близько до вигаданого НКВД "Б'юро українських націоналістичних партій", складовою частиною якого ніби була й "Організація українських есерів".²⁴⁾ В обох випадках ролі М. Грушевського могла бути вирішною.

Не випадково саме з того часу, як преса повідомила про "викриття" цих "підпільних" українських організацій, почалися інтенсивні виклики академіка Грушевського до НКВД в Москві, а згодом, коли ці виклики не дали сподіваних наслідків — і до самого ЦК ВКП(б). Про що йшли розмови з нашим академіком у цих інституціях, зокрема з Л. Кагановичем у ЦК ВКП(б), ми не знаємо. Маємо тільки свідчення, що Михайло Сергійович завжди після чергової розмови в ЦК був пригнობлений. Очевидно, дуже тяжкий тягар пробував Каганович накласти на плечі першого голови відродженої української держави.

Михайло Сергійович Грушевський належав до того цільного типу людини, до якого належали Михайло Драгоманов, Іван Франко, Леся Українка. Для нього, як і для цих його сучасників, морально-ідейні засади в політиці й науці були першою і керівною основою. Без цих засад не існує ані політика, ані вчений. Вся діяльність М.

З "ВІНТАРІО" НА УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ СПРАВИ

Онтарійське міністерство громадянства й культури знову призначило з своїх льотерійних прибутків понад 200,000 дол. на культурні потреби різних етнічних груп. Із загального числа 20-тьох грентів приділено три українським організаціям на загальну суму 35,000 дол. З цієї суми Молодь УНО отримала 10,00 дол. на концерт, влаштований з нагоди 50-річчя своєї організації, Українська Канадська Мистецька Фундація отримала 15,000 дол. на публікацію каталога виставки мистців з різних етнічних груп з нагоди 150-річчя Торонто й Асоціація для розвитку української культури отримала понад 10,000 дол. на публікацію українських канадських приказок і афоризмів.

В цей спосіб бодай частина грошей, що їх витрачають наші земляки щотижня на "Вінтаріо" повертається на корисні загальні цілі.

Грушевського як політика і вченого базувалася саме на цих засадах. Не підлягає сумніву, що цією засадою він керувався в найкритичніший момент свого життя — під час розмов у ЦК з Л. Кагановичем. Мемуарист про це пише так:

“Десь у вересні 1934 року викликали Михайла Сергійовича до Кагановича і пропонували там написати декларацію. Михайло Сергійович відмовився. Через два дні після того, прийшов родич Ломова і сказав, що Ломов просить переказати: якщо Михайло Сергійович відмовляється написати декларацію, то він, Ломов, не певний за життя Михайла Сергійовича. “Ну, що ж, так і буде” — спокійно відповів Михайло Сергійович і більше розмов на цю тему не було”²⁵⁾

Що це була за декларація, якого політичного сенсу, — на превеликий жаль, автор цих спогадів не пояснив, бо напевно й не міг це пояснити. Можна тільки догадуватися, якої “декларації” вимагав секретар ЦК ВКП(б) від великого українського історика й першого будівничого відродженої української держави. І якщо Грушевський категорично відмовився написати ту “декларацію”, якщо на дуже реальну погрозу, що її переказали через родича Ломова, він спокійно відповів: “Ну, що ж, так і буде”, то ця відповідь його вже пояснює нам, якої “декларації” і для якої мети вимагали від академіка М. Грушевського в ЦК ВКП(б).

Сталін довго і вперто “підготовляв” М. Грушевського до того, щоб дістати від нього потрібну йому “декларацію”. Із-за цього він наказав був у свій час не пов'язувати його фізично з УНЦ. Задля цього він вирвав був його з пазурів НКВД. Для цієї мети він тримав академіка в погодінському ув'язненні, створюючи уявлення волі й можливостей наукової праці. Розмова у вересні 1934 року в ЦК ВКП(б) показала, що всі заходи були марні, що ніщо не могло зламати моральної та ідейної постави українського вченого, що він не дасть себе використати для жадної широко плянованої кремлівськими монтажниками провокації.

Тому ця розмова академіка М. Грушевського в ЦК ВКП(б) була останньою. Більше його туди не викликали.

Яких висновків можна було чекати? Академік М. Грушевський чекав найгіршого.

Але сталося так, що замість очікуваної кари за відмову дати “декларацію”, кілька тижнів пізніше М. Грушевський отримує дозвіл і місце відпочинку в санаторії КСУ в Кисловодську на Кавказі. В середині жовтня М. Грушевський з дружиною вже були в тій санаторії. Там дістає дуже швидко через інфекцію карбункул на карку, потрапляє до міського шпиталю на лікування, переносить операцію, після якої швидко і несподівано вмирає...

ЗАМІСТЬ РЕЗЮМЕ

Так, в розпалі сталінського терору закінчилося життя великого українського вченого і політичного діяча Михайла Сергійовича Грушевського,

найбільшого історика з східно-слов'янських народів. Ми не знаємо, про що говорили з академіком М. Грушевським під час його викликів до ЦК ВКП(б) 1934 року. Не знаємо, якої саме “декларації” вимагали від нього, особливо під час останньої вересневої розмови з Кагановичем. Але, що між цією розмовою, вимаганою “декларацією”, погрозою життям через родича Ломова і несподівано швидкою смертю в санаторії “Комітету сприяння ученим” Кисловодську є прямий і безпосередній зв'язок, у цьому немає жадного сумніву.

¹⁷⁾ С. Косіор, *Итоги и ближайшие задачи проведения национальной политики на Украине*, “Правда”, 2 грудня 1933 р.

П. Постишев, *О задачах весеннего сезона и решении ЦК ВКП(б) от 24 января 1933 года*, Доклад на объединенном пленуме харьковского обкома и горкома КП(б)У от 4 февраля 1933, “Правда”, 8 лютого 1933 р.

¹⁸⁾ Дуже промовисто про це свідчать дві провокаційні фальшивки, що їх тоді офіційно проголошено під назвою “Обіжники українського підпілля”: Першу фальшивку проголосив один із тодішніх секретарів ЦК КП(б)У М. М. Попов у промові на листопадовому пленумі ЦК КП(б)У 1933 року (“Вісті” ВУЦВК, 10 грудня 1933 року, або “Червоний шлях”, ч. 10, літературно-громадський місячник, Харків, 1933). Другу — сам шеф українського ГПУ — В. А. Балицький у своїй промові на XII з'їзді КП(б)У в січні 1934 року (“Вісті” ВУЦВК, 21 січня 1934 року, промова В. Балицького по доповіді С. Косіора).

¹⁹⁾ Див. нижче: свідчення Кийка-Шелеста, висновки П. Постишева в його доповіді на XII з'їзді КП(б)У (“Правда”, 24 січня 1934, Советская Украина на новом подъеме, Политический отчет ЦК КП(б)У на XII съезде КП(б)У).

Свідчення С. Вікула, що на них посилався С. Косіор у своїй доповіді на листопадовому пленумі ЦК КП(б)У 1933 року.

²⁰⁾ Згадувана доповідь С. Косіора (“Правда”, 2 грудня 1933 року).

²¹⁾ Там же.

²²⁾ Ломов (Оппоков), Георгій Іпполітович. Народився в січні 1888 року в м. Саратові. Старий більшовик (із 1903 року). Активний діяч Жовтневої революції. Член ЦК. Учасник всіх з'їздів Рад. Член першого складу Раднаркому РРФСР. Нарком юстиції. Член Президії ВРНГ, незмінний член ВУЦВК, Голова Нафтосиндикату, автор багатьох наукових і популярних праць з загально-економічних питань, зокрема з економії нафти (Энциклопедический словарь русского библиографического института “Гранат”. Седьмое издание. Том 41, часть I. Приложение: Деятели Советской Социалистической Республики и Октябрьской революции, стор. 337-340).

²³⁾ М. М. — Останні роки життя... “Наші дні”, ч. 3, Львів, 1943.

²⁴⁾ Див. “Вісті” ВКУЦВК, 21 січня 1934, промова В. Балицького на XII з'їзді КП(б)У.

²⁵⁾ О. М. — цитовані спогади.

Ніна ТАРАСЮК

ВАЖЛИВІСТЬ ПОБУТУ

Жінка з її різносторонніми властивостями, з її найрізноманітнішими обов'язками — це найвища істота світу. Все найкраще в світі було створено для ЖІНКИ і в її ім'я. Все в земному житті бере початок у ЖІНКИ: МАТЕРІ, ПРИРОДИ, КОХАНОЇ... В Західній Європі побут жінки досконало забезпечений. Зовсім не існує проблема стояти в черзі.

Високий побут і багата матеріальна база в Західній Європі прикрашають тут щоденне буденне життя жінки настільки, що наші українські жінки не мають навіть про це уявлення. Тому про це слід багато писати; адже найголовнішим в житті є хліб щоденний і насущний: матерія визначає свідомість.

Пригадую собі слова поета-початківця, студента того часу, котрий пише про вищі матерії, однак стверджує важливість побуту. Без елементарних умов життя людина відчуває приниження, стидається себе і втрачає так багато: саме кохання. Цитату наведу російською мовою, як було в оригіналі:

"Говорят, что с милой — рай в шалаше!
Да!!! Но если ты гол, как сокол,
И милая голая тоже —
То это скорее на баню похоже!"

Є речі, котрі треба побачити і пережити, щоб зрозуміти, щоб уявити. Приїжджих зі Сходу на Захід вражає, перш за все, велика кількість різноманітних крамниць і універсальних магазинів. Засліплює враження від магазинів харчової промисловости. Це і є той рай, який ніколи не буде здійснений комуністичною безгосподарською системою, в якій люди не знають, на чий благо вони працюють... Незацікавленість занедабує.

Переповнені магазини на Заході забирають години часу лише на огляд, причому, це в той час, коли на Україні м'ясні магазини взагалі не існують, не говорячи вже про сорти м'яса.

Мені відомі найболючіші місця земляків на батьківській землі, тому кожна вітрина з харчами — це моя розтулена рана... Тому скільки б мені не стояти перед вітриною магазину з продуктами харчування — завжди згадуватиму наших спитаних від черги і штовханини жінок, з відірваними гудзиками, часом з розірваними рукавами блюзок, з порваними, як мотузки, нервами, з мокрим від поту волоссям і покривляними туфлями. З сіточками, себто з авоськами в руках: "Ой збігаю туди, може, щось дають". (Зверніть увагу, що я не вживаю слова продають, бо фактично це є роздача по 200 гр масла на руки, наприклад.) А вдома, оцю годинами стоячу в

чергах радянську жінку, десь там на сьомому поверсі в квартирі на неї чекають замкнені і залишені на себе і Бога малі діти! Вечором прийде додому п'яний чоловік, нервовий і при першому слові буде її бити, аж до посиніння. Вночі він прокинеться і без слів візьме у неї біологічну функцію, трохи повикручує руки при цьому. Пару разів вдарить і пригрозить, щоб ні з ким більше..., бо заб'є. Отакий побут буденного життя на Україні! А рано їй на роботу йти, виконувати план, брати від себе все "для блага батьківщини". От лише життя собі взяти гріх, а то б не жила.

Звичайно, що радянська дійсність не затаює фактів, що в нас ще є недоліки і труднощі, не забороняє говорити про ці недоліки, однак якась темна сила, наче мафія, псує нам життя і присвоює продукти праці, комплікує, інтригує і цим змушує тікати на еміграцію! Кому ми поступамось місцем на Україні? — Кожен несе відповідальність, особливо ті, що відмовляються, ніби вони нічого не вдіють.

Випадково оглядаю західні магазини харчової промисловости. З докорами сумління дивлюсь на оцей багатий побут західньої цивілізації. Тут можна навіть застосувати слово РАЙ у повному розумінні цього слова. В душі погоджуються зі мною всі приїжджі. Не мовчати треба, а говорити правду, якщо хочемо правду побудувати для себе! Сіймо правду, якщо правду жати хочемо!

Закладною основою життя є хліб щоденний, насущний від Бога! В 20-ому столітті на Україні, наприклад, (а в Росії становище ще гірше!) в крамницях видають на одні руки (так би мовити для одного покупця), по одній буханці хліба в місті, а по дві буханки хліба на селі. На селі більше, бо треба чимось годувати курей, кроликів і свиней. До того ж, хліб щодня не всюди печуть.

У Західній Європі хлібний магазин ароматизує пахощами випеченого хліба і тістечок цілу вулицю і вражає великим вибором випечених виробів. Кожного ранку розвозять пекаренські машини свіже печиво і хлібні вироби по крамницях. Також кожного вечора все нерозпродане печиво і хліб з крамничних полиць і з вітрин забирають і відвозять назад до пекарні. Хлібні крамниці так густо розміщені на кожній вулиці, що всі випечені вироби викупити не можуть покупці, адже ніхто не бере на запас, щоб почерствіло. Рано знову спечуть нове. Хліб можна купити дешево і в універмагах харчових виробів, а також в спеціальних хлібних крамницях. В хлібних крамницях щодня можна купити ще теплий хліб та тістечка, через різноманітність виробів я, навіть, затруднююсь писати назви виробів. Це треба бачити: тут задовільняється девіз "кожному — по потребі"! Ціна доступна і для тих, хто дістає допомогу лише, а не працює.

Думаю, що доцільно навести приклад, деталь. Як нам, українцям, відомо, — поляки народились бути торговцями і комбінаторами. Тому не було новою для мене в одній з таких розкішних хлібних крамниць зустрінути польку як продавщицю. Вона так досконало розмовляла німецькою мовою, що лише по її міміці та жестикуляції

було видно, що вона полька. Польська услужливість дуже своєрідна і гра на прислуг, чим ми не можемо похвалитись: українці не вміють так грати!

Однак не це хочу підкреслити читачам на Україні. Мені було дивно, що до кави мене погостити моя приятелька внесла в касу гроші за тістечка. Це теж належить до культури торгівлі: чесність! — правда, при умові, якщо торгівля ведеться не в країні голоду, який стирає людське достоїнство.

На заході о 18-й годині вечора крамниці зачиняються і починається вечірній відпочинок. На вулицях пішоходів і так мало, лише чужинці: всі їздять на автомобілях.

Поки варилась вода на каву, моя приятелька повністю звільнила вітрину від хлібних виробів, поклала в ящики-мішки хлібні вироби і кондитерські тістечка, спорожнила полиці. Приїхав її господар, себто власник крамниці, і всі хлібні вироби забрав до хлібопекарні назад. Здивовано питаю: "Чого це він спорожнив магазин? Ви хіба завтра вихідні?" Вона каже: "Ні, але завтра привезуть усе свіже печиво." Запитую далі: "А що вони роблять з цим сьогоднішнім нерозпроданим?" Продавщиця відповідає: "Дешево продають фермерам і одноосібникам." Раджу їй понашому, тобто навпростець радянської моралі: "Ну, то ти сховай трохи печива собі, завтра розпродаєш і заробиш боком." Вона каже: "Не вільно! Це не культурно, а печиво і так дешево: якщо стоїть рекляма, що печиво свіже, значить не старіше, як 12 годин. Для себе я купую щодня свіжий хліб і тістечка, але заплатити мушу."

Така чесність теж є рисою культури купівлі і продажу. Цікавість не дає спокою, думаю про себе: "напевно їй сказали говорити мені так, бо я з України, себто сіяти мені пропаганду"; тому приходжу до крамниці на другий день і переконаюсь: дійсно продавщиця говорила правду! Кондитерські вироби, печиво і різні тістечка, а також хлібні вироби зовсім теплі на дотик руки. І так щодня: приходжу і переконаю себе, бо вже так упала віра, що десь на світі існує правда...

Звичайно, що культура купівлі і продажу без матеріальної бази не існує. Для того, щоб щодня спекти свіжі тістечка і печиво, потрібна мука різних сортів, теж свіжа, не тухла, цукор, масло, прянощі, сметана, яйця, молоко, — чого тут на Заході в магазинах аж занадто і не встигають викуповувати люди. Всього не розкажеш, але читачам на Україні допоможе моя образна примітка, деталь, або унаочнення про культурний рівень західного побуту.

Може саме Божим провидінням цього самого тижня провідую сім'ю пенсіонерів, емігрантів, колишніх хліборобів з України. Заходимо в сад, оскільки господар хоче "похвалитись" своїм господарством: голубами і кроликами. Майже 200 голубів годую колишній український землероб на стрісі занедбаного сарайчика. З-за огорожі на нас висторчили дзьоби індички, з-за другої нас розглядали барвистими гривами півні. Кроликів ми вже погладили по шерсті, ті були доступні і не зовсім здичавлені від постійного перебування в

клітці, що йде проти природи голуба чи навіть півня: *навіть звірам потрібна свобода для нормального життя!* Важко сказати, кому гірше: голубові в клітці, чи українцеві без землі і теж огороженому в саду. Це не тюрма, а добровільне ізоляційне життя, правда, при добрих харчах.

Півні згноїли пів саду, однак господареві байдуже: "це — каже він — Я хочу просто щось робити, бо вдома не можу сидіти без роботи, а робити нема чого, так я встаю рано о 5-й годині і йду в город. Так проходить моє життя". Питаю: "Так чому не вертаєтесь на Україну?" Він відповідає: "Я чув, що там нема чого їсти, а робить заставляють в Сибірі, тут же мене ніхто не чіпає." Це явище типове: самосховище на еміграції, тому підкреслюю оце. У всякому разі такі "українські козаки" менш шкодять Україні, ніж ті, що торгують людьми (себто братами-українцями, бо чужими бояться) і граються з "паперами", яких часто не вміють прочитати!

Однак хочу закінчити про хлібний магазин. Аж зирк, а в господаря стоять такі самі мішки, в які продавщиця вклала нерозпродане печиво. Не витримую і за мужицькою селянською звичкою розв'язую мішки і обмацую французькі слоїні рогаляки, торгові вироби, здобні тістечка — все ще не зовсім тверде і зачерствіле. Таке все чисте печиво і мішок, що не гидуюсь їсти. Все майже свіже, немає твердого зовсім, не те щоб плісняве. Питаю в господаря, де бере такий "корм" для птаства. Він відповідає: "Оце вчора пекар дзвонив, щоб я забрав, бо не хоче викидати. Для себе їсти купую свіже печиво, з мішків не їмо". Каже далі: "Це я для забави розв'язав собі голубів і кроликів. Курей ріжемо їсти, а півнів держу, щоб співали вранці мені, — це нагадує мені Україну, де я колись був господарем. Рано встаю і приїжджаю в сад слухати півнів. Я колись жив на селі і не звик на чужині".

Питаю, чому не йде до громади, — відповідає: "хочу мати чисті руки, там і так мало людей, що говорять українською мовою. Я хотів будувати Велику Україну — так нема з ким і це вб'ють. Тому сиджу тихо, як бачите самі".

Я вірю тобі, козаче, бо знаю по собі: до України нас не допускають, як не допускають до боротьби за Україну!

На очі насуваються сльози, не витримую і питаю земляка, в якого, до речі, добра українська вимова і відчуваю серцем його щирість: "Не знаю, як мені жити тут на еміграції? Вірші мої не хочуть публікувати, лише неприємності маю?"

Старий каже: "Дочко! Дивись на мене і не суди строго, а як наїсись вдосталь печива з мішків (він ще нікого не бачив їсти старе печиво і саме цим я здобула в нього довіря до себе і подив) — тоді прочитаю тобі я теж свої вірші. Нікуди їх не посилаю, щоб ніхто не присвоїв: якось я, — каже, — до смерті доживу тут!" Я згадала свій вірш про Україну "Мене до ТЕБЕ, МАМО, не пускають мільйони рук: не знаю де чії? Чуєш, Україно? Це Тобі співають Івасюкову Руту солов'ї?"

Так, козаче, нас до України не допускають, як не допустили Івасюка і Симоненка!

Однак старий мене потішав далі. "Ходи сюди, — каже, — покажу тобі ще щось!" Поспішаю за козаком далі до саду, дивлюсь, а він має зроблене щось на вигляд криївки від ворога партизанського типу. Я остовпіла і питаю, нащо йому це? Він відповідає, що тут біля вогнища влітку готує їжу для себе, далі продовжує: "Мені з вогню краще смакує, колись, як я з бандерівцями жив у лісі, — ми так готували їсти, просто на вогні в лісі. Тут згадую товаришів, що полягли і плачу, як ти"...

Питаю, "а як же ви врятувались?" Він каже: "Я не врятувався, я просто вижив для муки, от тому рятуюсь, як можу: завів сад, голубів, півнів, кладу вогонь і збуджую спогади, щоб виправдатись чимось перед померлими товаришами. Одним словом: **КОЖЕН РЯТУЄТЬСЯ ЯК МОЖЕ!!!**"

Я довго не могла опам'ятатись від зустрічі: правда покаже іншу, потягне далі! — як про це говорить приказка. А козак усе тішився, що я його провідала і подякував, що зрозуміла...

КОМІСІЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДИЛА СРСР ЗА СМЕРТЬ Ю. ЛИТВИНА

До заяв Державного департаменту США у справі смерті Юрія Литвина долучилася також американська Комісія для справ безпеки і співробітництва в Європі, яка 23-го жовтня ц. р. видала заяву, з якої цитуємо важливіші уступи:

"Ми глибоко стурбовані вісткою про те, що в советському ув'язненні помер, як повідомляють, наслідком самогубства у серпні ц. р. український письменник і поет Юрій Литвин. Литвин — третій ув'язнений видатний український активіст руху за людські і національні права, які померли за останніх шість місяців. У травні ц. р. в наслідок тривалої і не лікованої кровотечі шлунка помер Олекса Тихий, один із засновників УГГ. 7-го жовтня, помер на 37-му році життя Валерій Марченко, в наслідок brutального знущання з боку советських властей..."

Литвина засуджено на 10 років ув'язнення в таборах суворого режиму за його участь в українському національному демократичному русі.

У квітні 1982 року, за кілька місяців до його звільнення, Литвина засудили ще на 14 років. Антигуманне ставлення до Литвина за його активну участь в благородному зусиллі Української Гельсінкської Групи сприяння людським і національним правам в Україні — глибоко турбуюча ілюстрація невпинних спроб советського уряду придушити рух за національні і людські права в Україні...

І справді придушення тих, хто щиро сприяв виконанню заключного акту Гельсінкських угод та спроби советських властей зламати непокірних і в деяких випадках прискорити їхню смерть свідчить про те, що советський уряд цинічно зневажає принципи урочисто проголошені в Гельсінкському заключному акті".

АМЕРИКА ПІСЛЯ ВИБОРІВ

Мабуть ніхто не сумнівався навіть на мить, що переможцем у цьогорічних президентських виборах вийде знову президент Роналд Реген. Його популярність серед виборців була така висока, що ані похилий вік (73 роки!), ані телевізійні дебати, ані жодні аргументи противників не могли їй ніскільки пошкодити. Несподіваним був лише величезний розмір його перемоги: президент переміг свого противника з демократичної партії в 49 із 50 штатів, здобувши 525 з усіх голосів Виборчої колегії. Це найбільша перемога у президентських виборах за всю історію США!

Стосунки президента Регена з представниками засобів масової інформації й навіть з Демократичною більшістю в Палаті Репрезентантів були завжди коректні, а його політичний інстинкт підказував йому завжди говорити тільки те, що пересічний американець бажає чути: "Америка стала знов наймогутнішою країною в світі, — могутньою в поновленому дусі, сильною в зростанні економічному, потужною в спроможності оборонити себе і забезпечити мир!"

Президент постійно твердив, що він зменшив податки, значно знизив інфляцію, зредукував безробіття, зліквідував розтратність урядових програм і... "ви ще нічого не бачили", — це лише початок. Кому не подобалася б така заспокоююче-самовпевнена патріотична риторика, тим більше, якщо вона видається частково правдива?

Можливо, що така мова справді поставить Америку на ноги морально, економічно й мілітарно. А втім, десь з глибини пам'яті вириваються подібні запевнення про "могутність і непереможність Червоної армії", про те, як вона "громитиме ворога на його території"... Ті ж, що жили до війни під Польщею налевно пам'ятають бундючні нахваляння верхівки про польське "моцарство", яке не тільки не віддасть кляптя території, але й "гудзика не віддасть ворогові". Настирлива пропаганда лідерів "осі" Берлін-Рим загіпнотизувала їхні народи на добрий десяток років. Вони справді вірили в те, що політика — "Гармати замість масла!" розв'яже всі накопичені тогочасні проблеми й що справді "Жоден ворожий літак не пролетить над територією Райху!" Життя покпило здорово з усіх цих "розв'язок" і запевнень.

Щоб не виникло непорозуміння: ми за сильну морально, економічно й мілітарно Америку, яка була б надхненням, прикладом і надією світу. І хоч ми проти дальших експериментів і перегонів у продукції нуклеарної зброї, — бо її аж задосить на те, щоб знищити все живе на нашій планеті, — проте ми за повернення обов'язкової військової служби в кожній вільній країні й навіть за найбільші видатки на винахід ефективної оборонної протиракетної зброї. Але вищенаведені приклади повинні нагадувати всім, якими голословними бувають в наш складний час приємні слова політиків і навіть великих державних мужів...

Було б нечесно заперечувати значне покращання морального й економічного клімату в США за

останні два роки адміністрації президента Регена. Але виникає питання, наскільки тривале це покращання й чи справді спричинене воно програмою, яку обіцяв здійснювати президент, чи просто поверненням короткотривалого сприятливого економічного циклу?

Пригадаймо: головною причиною американських невдач двох останніх десятиріч Роналд Реген вважав застій економіки, спричинений, на його думку, завишеними податками, завеликим числом різних регулюючих обмежень і занадто великими видатками уряду, що довели дефіцит федерального бюджету, цебто заборгованість держави, майже до астрономічних цифр. Для пошвавлення американської економіки він обіцяв негайно знизити податки, різко обмежити різні федеральні програми й готягом чотирьох років збалансувати дежавний бюджет.

Треба признати, що президент справді зменшив податки й видатки федерального уряду на деякі соціальні програми, але ці заходи, мабуть, не пошвавили приватних капіталовкладів і не принесли державній касі додаткових прибутків, якщо до нових виборів президент прийшов не із обіцяним збалансованим бюджетом, а навпаки, — з найвищим за всю історію бюджетним дефіцитом. А це в свою чергу свідчить про те, що така багатонадійна Регенова консервативна програма виявилась ілюзорна. І це бачать уже й найближчі дорадники президента, тому про "збалансований бюджет" цим разом й не говорилось та й взагалі майже не говорилось про конкретні економічні плани країни.

Регенова економічна програма була добра в часи переваги дрібних приватних підприємств та середньої величини корпорацій, але вона неефективна в наш час концентрації капіталу в руках кількох десятків мультинаціональних (чи радше антинаціональних) корпоративних велетнів, які ні перед ким не відповідальні й річні бюджети яких набагато перевершують бюджети більшості нинішніх держав. Патріотизм і почуття національної доцільності чи солідарності — цим мультинаціоналам чужі. Всякі урядові полегші вони використають тільки для себе. Давні економічні закони їх не стосуються. Вони без більших труднощів обходять корективну фіскальну й монетарну політику скремних держав. Якщо їм щось не подобається в Канаді чи в США, вони зразу пошвавлюють свою діяльність в інших країнах чи навпаки.

Речі значно ускладнює також постіндустріальна революція й автоматизація, яка викидає з системи zatrudнення мільйони людей. Щораз більше забруднення річок, атмосфери, землі й світового океану набирає загрозливих форм. Ці нові феномени сучасної цивілізації вимагають нових і негайних розв'язок, і то в континентальних масштабах, а не в межах однієї країни, навіть такої могутньої, як Сполучені Штати. Правда, можна, вважати, що всі ці проблеми "не існують" або що вони "другорядні", і намагатись продовжити добу відносно миру та добробуту мільярдними подачками бездонним мультинаціоналам та ще більшими дефіцитними видатками на дальше зброєння.

На жаль, цей шлях наближає не день перемоги, а день апокаліпсиса.

Американська конституція не дозволяє президентові кандидувати втретє. Тож президент Реген не мусить цим разом догоджати виборцям. Він може просто зберегти існуючий стан і ввійти в історію як найстарший і найпопулярніший президент США. Але він може також використати свою популярність на те, щоб започаткувати деякі справжні відважні розв'язки і ввійти в історію як найбільший президент США і найвидатніший державний муж 20-го сторіччя.

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

СВІЖИМ ВІТРОМ ПОВІЯЛО З АЛЬБЕРТИ

13-го жовтня відбулась в Едмонтоні добре підготовлена провінціальна конференція Альбертської ради Комітету Українців Канади з участю понад 300 делегатів, переважно активних у громадському житті професіоналістів з молодшого покоління. Згідно з нашими інформаціями, конференція пройшла на високому й діловому рівні, продискутувала ряд проблем, які стоять на шляху розвитку української культури в Канаді й прийняла біля сотні практичних постанов для їх розв'язки.

Виступи головних промовців і панелістів визначались відвагою, свіжістю й практичним підходом справ, а не традиційною в нас порожньою гуррапатріотичною бомбастикою. Ці виступи варто опублікувати окремою брошурою.

Подібні конференції мають відбутись незабаром також у Саскатуні і Вінніпезі для українців Саскачевану й Манітоби. Альбертську конференцію едмонтонські "Українські вісті" може й слушно назвати "початком нової доби" і "новим духом співпраці".

ЯКЩО ЖИВЕТЕ У ВІННІПЕГУ І МАЄТЕ ФІНАНСОВІ КЛОПОТИ

- при закупі, або направі авта,
- при закупі нового урядження хати,
- при консолідації (зібранні) всіх довгів,
- при закупі, або перебудові дому, тоді

РАДИМО ВІДВІДАТИ

КРЕДИТОВУ КООПЕРАТИВУ ПІВНІЧНОГО ВІННІПЕГУ

Вона радо допоможе Вам
усі ці клопоти усунути!

NORTH WINNIPEG CREDIT UNION LTD.

544 Selkirk Avenue

Winnipeg, Manitoba R2W 1Y9

Telephone: 589-8808

Остан ТАРНАВСЬКИЙ

ОЛЕКСАНДЕР ПЕТРОВИЧ ДОВЖЕНКО

(10 вересня 1894 — 25 листопада 1956)

Уперше я познайомився з іменем Олександра Довженка в 1939 році. Тоді, в цю пам'ятну осінь "визволення Західної України", привезли до Львова фільм цього кіномистця "Щорс" і показували його в залі найбільшого в той час кінотеатру, теперішнього драматичного театру імени Лесі Українки. Цей фільм не припав мені до вподоби. Та коли з екрану я почув резонансний вигук: "Петлюра — это сволоч", я просто знякотив і непомітно вийшов із кінотеатру. Для мене, як такого, що зрісся з переконанням, що Симон Петлюра — це найсвітліша постать в історії нашої визвольної війни, — це була ураза, від якої не легко опам'ятатися. Цей епізод вирішив моє наставлення до самого Олександра Довженка та його творчості... аж до часу, коли в 1966 році, вже на еміграції, я набув п'ятитомник його творів і почав зачитуватися його прозою.

Таке ставлення до Олександра Довженка могло бути не тільки в мене; може було більше таких, як я, котрі ставились із недовір'ям до цього мистця, знаючи тільки ті його твори, що їх просувала режимна пропаганда. Та й усі дані про Олександра Довженка в довідниках і біографічних словниках можуть викликати деяке недовір'я. Правда, наша "Енциклопедія українознавства" називає його основоположником українського кіномистецтва. Але й Українська Радянська Енциклопедія подає, що він заслужений діяч мистецтва з 1939 р. і народний артист РРФСР з 1950 р., він і відзначений аж двічі сталінською премією (1941 і 1949) та ще й орденом Леніна й ленінською премією за фільм "Поєма про море" (1959), орденом червоного прапора й іншими медалями. Його іменем названа Київська кіностудія художніх фільмів. Та й у широкому світі ім'я Довженка в пошані. В 1958 році на все-світньому конкурсі в Брюсселі Довженків фільм "Земля" був відзначений як один з двадцяти найкращих фільмів цілого світу.

Цікавий мистецький родовід Олександра Довженка. Він починав свій мистецький шлях як мистець-маляр, та ще й від карикатур у пресі, щоб згодом віднайти себе в літературі, а головню як сценарист, та зайняти провідне місце в кіномистецтві, що в той час починало впевнено крокувати на вершини.

Олександр Петрович Довженко народився 10 вересня 1894 р. в селі Сосниці Чернігівської області в сім'ї неписьменного селянина. У Сосни-

ці він закінчив церковно-приходську і вищепечаткову школу, а далі вчився в Глухівському вчительському інституті, закінчивши його в 1914 році. Після закінчення інституту Довженко почав учителювати в Києві, а крім того вписався на природничий факультет Київського університету та й почав студії в Комерційному інституті. Це шукання професійного вишколу не збігалось з його уподобанням, бо коли за гетьмана Скоропадського була заснована в Києві Українська Державна Академія Мистецтв, Довженко вписався до цієї мистецької школи і почав там учитись малярства у мистця Василя Кричевського. Після встановлення радянської влади Довженко працював у міському відділі народної освіти та мистецтва в Києві; був він у той час комісаром Київського драматичного театру ім. Т. Шевченка. З комісаріату освіти Довженко перейшов на працю до комісаріату закордонних справ і був на дипломатичній роботі, спершу в Берліні, а згодом у Варшаві (1921-1923). Будучи в Берліні, Довженко почав вивчати живопис у Берлінській Вищій мистецькій школі, вирішивши віддатися мистецтву. Вже в 1923 році бачимо Довженка на мистецькій роботі в Харкові, коли став він працювати ілюстратором-карикатуристом в газеті "Вісті ВУЦВК".

Та це не був остаточний вибір професії. Вже в той час Довженко пробував перо в літературі, а в 1926 році прийшла принципова зміна. 32-річний Олександр Довженко, після різних проб і починань, захопився новим родом мистецтва — кіномистецтвом, покинув працю в газеті та переїхав до Одеси, де почав працювати в Одеській кінофабриці. Одеська кінофабрика мала вже в той час деяку історію. Вона повстала на базі приватних кіноательє ще в 1922 році, а її першим випуском був мистецький фільм "Шведський сирник", що його режисерував Лесь Курбас.

Уже в 1926 році Довженко виготовив дві перші кінокартини, а саме: комедію "Вася-реформатор" і короткометражну комедію "Ягідки кохання", для якої він написав сценарій і сам їх режисерував. Перший довгометражний фільм Довженка вийшов з Одеської кінофабрики в 1927 році. Це — "Сумка дип-кур'єра". Довженко не тільки режисерував цей фільм, але й зіграв у

ньому роллю кочегара. Сценарій фільму напевно запланований на власному досвіді Довженка, бо він декілька років провів на дипломатичній службі та й добре пізнав обставини життя дипломатичних кур'єрів.

Наступним фільмом, що привернув увагу до Довженка, як до талановитого й оригінального кіномистця, — був виготовлений в Одеській кінофабриці під мітичною назвою "Звенигора". Це епопея про історичну долю українського народу, який у своєму історичному змаганні доходить до революції. У випуску цього фільму співпрацювали й інші відомі в той час письменники й мистці. Сценарій для фільму виготовив письменник Майк Йогансен у співпраці з Юрком Тютюнником (генералом). Йогансен — поет, письменник і літературний теоретик — автор прегарної розповіді з майстерним застосуванням іронії "Подорож доктора Леонардо по Слобожанській Швейцарії". Тютюнник — військовик, організатор Звенигородського коша Вільного Козацтва, учасник Зимових походів і автор цікавих воєнних спогадів; скоро після випуску "Звенигори" був розстріляний. Мистецьким дорадником для фільму був мистець Василь Кричевський. Фільм був випущений в 1928 році і зразу привернув увагу до себе не тільки мистецьких кол, але й партійних, ба навіть самого Сталіна, який зацікавився мистцем Олександром Довженком і від того часу починається постійне втручання Сталіна в мистецьку діяльність Довженка. Вже черговий фільм, за сценарієм і під режисурою Довженка, не позбавлений впливів партійних дорадників, які підсунули й тему мистецтва. Назва фільму "Арсенал" (1929) — про повстання робітників на Київському заводі зброї "Арсенал". Критика визнала цей фільм "думою про героїчне повстання пролетаріату проти контрреволюційної Української Центральної Ради".

Світову славу приніс Довженкові фільм "Земля" (1930), що його випустив мистець у Києві, в кіностудії, що її ввірили Довженкові як передовому кіномистцеві. Фільм проїнятий поезією життя та — як твердить офіційна критика — показує філософськи узагальнююче відображення боротьби за перемогу соціалістичного ладу в українському селі. Цей фільм визнали одним із двадцяти найкращих фільмів усіх часів і народів у Брюсселі в 1956 році. Це велике визнання дістала Довженкова "Земля" не за відображення боротьби за перемогу соціалістичного ладу, як цього хотіла офіційна критика. Критик Микола Глобенко писав, що цей фільм, за власним сценарієм Довженка, характеризується експресіоністичним монументалізмом, що досягався, між іншими, сміливими змінами ритму (особливо граничним сповільненням дії), використанням незвичних ракурсів (перспективних зменшень різних частин віддалених предметів, фігур, архітектурних елементів, що приводять до зміни їхніх звичних образів) в кадрах, що представляють українську природу з її широчинною і величчю, особливо насиченим діяломом та іншими засобами, що відбивали своєрідність, традиційність

українського народного життя, навіть зрушеного революцією.

Манера кіномистця, який навіть у такій темі і в рамках партійної лінії добрав способу проспівати в фільмі епопею української землі й українського народу, не була до вподоби режимові. Тому то в наступному фільмі Довженко був змушений змінити тематику і манеру фільмування. Фільм "Іван" (1932) присвячений темі індустріялізації, а наступний по ньому фільм "Аероград" (1935) — це фільм про Далекий схід, виготовлений Довженком на далекому сибірському вигнанні.

Це було пляноване виселення Довженка з України, бо вже, працюючи над фільмом "Іван", Довженко попав у неласку; його позбавили власного місця праці — Київської кіностудії, що загально вважалась Довженківською.

В роках 1936-1939 Довженко працював над фільмом "Щорс" разом із своєю дружиною актрисою і режисером Юлією Солнцевою. Вже ці три довгі роки праці над одним фільмом ("Звенигору" зробив Довженко за сто днів, "одним духом — як писав мистець в "Автобіографії" — не зробив, а проспівав, як птах", а "Земля" потребувала всього одного року) вказують, як не легко довелось Довженкові монтувати цей фільм — на замовлення самого Сталіна. Та цей фільм привернув Довженкові утрачену позицію передового кіномистця в урядових колах. Урядова критика назвала "Щорса" найкращим фільмом. Довженкові дозволено повернутися до Київської кіностудії, хоч, правда, не надовго.

Довженко разом із дружиною Юлією Солнцевою є автором документального фільму "Визволення" (1940), для виготовлення цього фільму Довженко провів декілька місяців у Львові; як і нового документального фільму "Перемога на Правобережній Україні і прогнання німецьких загарбників поза межі української землі" (1945). У час війни Довженко написав сценарій для фільму "Тарас Бульба". Але для фільмування цього історичного фільму не було відповідних умовин і Довженко використав цей воєнний час на іншу, близьку його серцю працю: він почав писати оповідання і нариси, виявивши себе висококваліфікованим письменником-стилістом, якого критика ставить побіч Юрія Яновського. Письменницьку вартість мають і його кіносценарії. Зразком такої високоякісної прози є Довженків сценарій "Україна в огні".

Після війни Довженкові вже не дозволено повернутися в Україну. Його післали в Москву і прикріпили до московської кіностудії Мосфільм. Там він мусів продовжувати свою працю над запланованим ще перед війною кольоровим фільмом "Мічурін", що був закінчений у 1948 році, і це був останній фільм нашого славного кіномистця. Хоч далеко від України, Довженко тепер більше часу присвячує письменницькій роботі, бо саме в письменстві знаходить найкращий вияв свого таланту і себе самого. Так поставили п'єси: "Життя в півті" і "Потомки запорожців"; кіноповісті: "Повість полум'яних літ" і

"Антарктида" та автобіографічна повість "Зачарована Десна", сценарій "Прощай, Америко!" та інші твори.

У Москві Довженко проживав пригноблений; у щоденних записах і в листах виявляв психічне заломання, а разом з тим і спад його таланту. "Зачарована Десна" постала вже після смерті Сталіна (помер 1953 р.), коли дихнуло деякою відлигою і це допомогало Довженкові переборювати психічне заломання та відзискувати мистецьку здатність. В 1956 році Довженко написав ще одну талановиту річ "Поему про море". І тут Довженко спромігся, не зважаючи на накинену йому тему, відобразити своє оригінальне сприймання минувшини, природи і побуту України з підкресленням своєрідної самотності українського народу. І "Зачарована Десна" і "Поема про море" знайшли відтворення у фільмі — вже після його смерті. Довженкова дружина Юлія Іполитівна Солнцева, що вже в 1943 році режисерувала разом з І. Авдієнком, не без участі досвідченого Олександра Довженка, документальний фільм "Битва за нашу радянську Україну", випродукувала обидва ці фільми: "Поему про море" в 1958 році та "Зачаровану Десну" в 1965 році. Їй належить і фільм "Повість полум'яних літ" (1961) — за сценарієм Олександра Довженка. Солнцева виступала в різних фільмах, що їх режисерував Довженко, в різних ролях, це вона відображує дівчину в найдосконалішому Довженковому фільмі "Земля".

Довженко написав теж багато теоретичних праць з ділянки кіномистецтва. Він залишив сотні статей на теми з кіномистецтва, багато оглядів та цілі томи записних книг. Офіційно вийшли друком твори Довженка в п'яти томах. Та його праць далеко більше, деякі з них пропали, як пропав і сценарій "Землі".

"Стати справжнім мистцем — значить умерти" — так пише Юрій Лавріненко в есеї про Олександра Довженка в книзі "Розстріляне відродження". Цей трагічний парадокс, що характеризує українське пореволюційне відродження, повторився й у випадку з творчістю Олександра Довженка, хоч йому припала щасливіша доля від інших — усіх тих українських діячів культури, що були фізично знищені в час наступу на українську культуру. Перші Довженкові фільми — "Звенигора", "Арсенал", "Земля" — завоювали для нього цілий світ, але відобрали від нього Україну, що була надхненням для його творчого злету, і ця втрата постійно підривувала йому крила аж поки не вбила його талант і не вкоротила йому віку. Хоч Довженко врятувався від фізичного знищення, проте не міг вирватися з постійного контролю партійних наглядачів У такій дійсності великий мистець переживав безперервну трагедію, що відбулась на його творчості і помітна в усіх його писаннях, листах і записах. Користаючись залізною заслоною, маючи Довженка в себе в полоні, в Москві, імперія заховала

від світу трагедію Олександра Довженка, що її не помітили й найпалкіші шанувальники його таланту й послідовники його мистецтва в Європі й Америці.*).

На заході високо оцінили мистецтво нашого славного кінорежисера і щедро нагородили його визнанням і прославою. В періодичній пресі, як і в фахових підручниках з історії кіна Довженко записаний як один із найвизначніших і передових творців кіномистецтва в світі за весь час 60-літньої історії фільму. Це підтвердило й рішення Міжнародного конкурсу у Брюсселі в 1958 році, де Олександр Довженко був визнаний одним із десяти найкращих кіномистців світу.

"Перший поет кіна" — назвав Олександра Довженка Люїс Джекоб (Lewis Jacob) у своїй "Історії американського фільму" (видання 1939 і 1947). Довженкова "Земля" мала значний вплив на творчість молодих кіномистців, зокрема у Франції й Англії, — стверджує Жорж Садуль (Georges Sadule) у своїй "Історії кіномистецтва" (Париж, 1949 і 1955). Найкращі японські фільми "Роша мун" і "Ворота пекла" зроблені під впливом Довженка, як це заявив Артур Найт у своїй книжці "Найживіше мистецтво — панорама історії кіна" (Нью-Йорк, 1957). "Земля" Довженка — це твір генія, йому мусли відступити перше місце російські кіномистці Айзенштайн і Пудовкін — пише Айвор Монтагу (Ivor Montagu) у своєму есеї "Довженко — поет життя вічного" у міжнародному кварталнику "Sight and sound" (Лондон, літо 1957). В підручнику фільмових студій Франка Менчеля (Frank Manchel: Film study, a resource guide, Madison, 1975) написано, що "Арсенал", як і всі інші Довженкові фільми, має просту тему, але він показує одного з найбільших режисерів незвукового фільму. Його найбільший вклад у фільмове мистецтво — це форма нового реалізму, поєднана з прегарною розповіддю і ліричною красою.

Шарль Форд — редактор журналу "Французька кінематографія" та редактор "Фільмової енциклопедії" (Париж, 1949) пише про Олександра Довженка так:

"Сучасне кіномистецтво акумулювалось у порівняно молодому, але вже з перших років глибокому і трудному до наслідування, оригінальному українському кіномистецтві, яскравим і неперевершеним представником якого є Олександр Довженко. Колишні стовпи російського кіномистецтва Сергій Айзенштайн і Всеволод Пудовкін — його супротивники в експериментальному етапі нового мистецтва самі признаються у своїй безпорадності перед лицем його мистецьких засобів та монументального способу їх передачі... А способи ці необмежені в цього українського режисера... Завдяки геніальному творцеві оригінальних фільмів маємо можливість захоплюватися мистецькими основами стародавньої козацької країни, її культурою, пречудовою природою та незвичайно вродливими козацькими типами. Довженко, уродженець чарівної закутини української землі, промчав метеором на обрії нашого безрадісного сторіччя".

Та після перших похвал і захоплень, Олександр

дер Довженко, як і всі інші великі творці в ділянці культури й мистецтва, зайняв своє місце в історії культури і мистецтва і тепер його ім'я згадується в словниках та енциклопедіях як інформація про один з періодів світової культури й мистецтва. Дуже вичерпно подає про Олександра Довженко промчав метеором на обрії нашого безенциклопедії фільму (The World Encyclopedia of the Film; associate editors: John M. Smith and Tim Cawwell, New York City, Galahad Books, 1984).

Як це влучно сказав Шарль Форд, Олександр Довженка, наприклад найновіше видання світової радісного сторіччя, що спеціально безрадісним було для нього самого, але залишився в історії світового кіномистецтва на завжди.

*) Чимало цитат, які ілюструють трагедію О. Довженка, читач знайде у статті І. Кошелівця "Де-що про прозу Олександра Довженка". "Слово", збірник 10, 1983. Стор. 342-357. — Ред.

Дмитро ЧУБ

БІЛОРУСЬКИЙ КОМПОЗИТОР ПРО ОЛЕНУ ПЧІЛКУ

(До 50-річчя з дня її смерті)

Переглядаючи свій архів, я надивався на записи розповідів білоруського композитора Миколи Щеглова. Познаючись з цим видатним композитором пощастило в одному з таборів у Німеччині, де було чимало українських журналістів і письменників. З наших письменників були Анатоль Гак, Федір Дудко, Василь Гайдарівський, Микола Лазорський, Михайло Ситник, Ганна Черинь, теперішня письменниця Емма Андіївська, що було ще тоді 13-річним дівчам, та ще дехто, прізвища яких забулись. Іноді в таборових бараках влаштовували літературні вечори, де кожен щось читав із своїх творів. На одному з таких вечорів я познайомився з білоруським композитором Миколою Щегловим. Він був огрядний, вищесереднього росту, а мене він привабив тим, що був знайомий з Оленою Пчілкою, композиторами К. Стеценком, Вериківським та багатьма іншими діячами української культури.

Композитор Микола Щеглов дуже прихильно ставився до українських діячів літератури й мистецтва й охоче розповідав мені про них. Кілька розповідей я занотував собі і навіть помістив раз чи двічі в тодішній українській пресі. На жаль, з двох надрукованих записів тих розповідей, зберігся лише один — про Олену Пчілку. Подаю розповідь Миколи Щеглова.

На початку революційних подій 1917 року до-

ля закинула його на Україну, де йому довелося прожити деякий час та включитися в культурне життя української інтелігенції. Той період був бурхливим часом українського національного відродження. Він захопив найширші кола українського громадянства. Гарячі диспути, лекції, реферати, політичні зібрання, маніфестації просякли тоді все життя України від великих міст до малих містечок.

Перше знайомство білоруського композитора з українським національним життям сталося в невеликому повітовому місті Гадячі на Полтавщині, де він випадково потрапив на одну чергову вечірку. Зі сцени повнісінької залі він вперше почув палкі промови, патріотичні й народні українські пісні, які відразу підхоплювала аудиторія. Піднесення було настільки великим, що мимоволі захопило й його, цілком сторонню людину. У перерві поміж окремими відділами програми, його підвели до невеликої на зріст, скромно зодягненої сивої жінки з приємним жвавим обличчям та гострим поглядом. Вона щось схвильовано говорила своїм слухачам, супроводжуючи слова різкими рухами.

Це була відома українська письменниця і громадська діячка Олена Пчілка (Косач). Згодом він мав приємність ближче познайомитися з тією цікавою жінкою. Вона мешкала недалеко від міста в невеличкому, але гарному будиночку. По подвір'ї бігав дуже злий і кусючий собака, який весь обрис якоюсь незвичайно волохатою шерстю. Пчілка страшенно любила цю тварину, яка відповідала їй повною взаємністю й завжди бігала за нею.

Коли одного ранку композитор увійшов на Пчілчине подвір'я, пес кинувся на нього з явним наміром завдати непоправної шкоди його штанам. Олена Пчілка з дивовижною на її роки швидкістю вискочила з хати й, відганяючи собаку, весело, з милою усмішкою пожартувала:

— Не бійтеся, не бійтеся, бо він тільки москалів хапає!

Не чекайте нагадувань! Жертуйте на ФУНДАЦІЮ ІМ. І. П. БАГРЯНОГО

Ця Фундація присвячена публікаціям та поширенню творів письменників доби Багряного і творів сучасних українських письменників-дисидентів. Своєю діяльністю Фундація збагачує й поширює українську культуру в світі.

ТОМУ ФУНДАЦІЯ ІМ. І. П. БАГРЯНОГО ПОТРЕБУЄ І СПОДІВАЄТЬСЯ ВАШОЇ ДОПОМОГИ!

Ваші пожертви звільнені від американських урядових податків. Адреса Фундації:

BAHRIANYJ FOUNDATION, INC.
420 Woodhaven Place
Philadelphia, PA 19116 USA

Олена Пчілка

— Та я й сам мало що не москаль, — відповів Щеглов.

— Ні, — сказала Пчілка, — ви наш, а якщо тепер може й не цілком, то згодом і зовсім будете нашим.

На той час композитор Щеглов написав уже кілька музичних творів на слова українських поетів. Олені Пчілці вони подобались, і вона хотіла цілком записати його в українці.

— У хаті Пчілки було надзвичайно чисто й симпатично — казав композитор, — особливо в її маленькому кабінетиківі з шафами та столом, повними книжок. Разом з прозаїчною і віршованою літературою було багато книжок з історії України, серед яких було чимало цінних і рідкісних. Саме тоді Олена Пчілка майже залишила писати вірші і працювала в галузі історії свого народу. Розмовляти з Пчілкою було справжньою втіхою. Маючи європейську освіту, — вона була дуже розумною, ширококультурною й дотепною жінкою, яка багато чого знала й багато чого пережила. Величезна ерудиція, захоплення темою розмови, яскравий національний дух — все це приваблювало до неї найрізноманітніших людей і, особливо, учнівську молодь. Надвечір хата Пчілки була вже повнісінька. Бесіди, суперечки та чай лилися аж до світанку. Цікаво було спостерігати й саму господиню, яка ніби не відчувала своїх років. Можна тільки позаздрити її піднесенню енергії й рухливості. Національна свідомість і почуття доходили у Пчілки до фанатизму. Вона чимало розповідала мені про свою дочку — відому українську поетесу Лесю Українку, читала її вірші й була до сліз схвильована, коли одного разу я приніс їй покладену мною на музику чудову "Коліскову" Лесі Українки.

Згодом довелося композиторові Миколі Щеглову бути в Києві в драматичному театрі на виставі "Лісової пісні", — блискучо фолклорної феєрії. Гучні оплески, схвильовані вигуки глядачів, глибока настроєва гра акторів здавалися йому найкращим вінком на могилу одної з видатніших українських поетес. У Києві композитор значно збагатив своє знайомство з українськими діячами, зокрема з композиторами Стеценком, Вер-

ківським та іншими. Особливо він запам'ятав зустріч з родиною померлого вже композитора Миколи Лисенка. Дві його дочки, Катерина й Мар'яна, були здібними музикантами. Катерина Миколаївна мала ще до того видатні організаційні здібності й була душею недавно створеного Музичного інституту ім. Лисенка. — Мої симпатії, — розповідав далі композитор, — залишилися назавжди з двома сестрами, а найбільше з серйозною, вдумливою, розумною й сердечною Катериною Миколаївною. Мешкання Лисенків було справжнім і щирим культом їх батька. Стіни прикрашали його портрети, афіші його концертів чи постав. На столах розкладені рукописи, чернетки, книжки, життєписи, рецензії з преси, листи друзів та знайомих, а на піаніно — ноти його творів.

Коли вперше Щеглов відвідав родину Лисенків, сестри посвяtilи його в таємниці цього культу й посадили за інструмент, поклавши на попід паку Лисенкових творів. Про Лисенка він знав тоді тільки з історії музики, де його імені було присвячено тільки декілька рядків. Тож те перше знайомство з творчістю композитора Лисенка почалося в нього в мешканні автора.

— І що я більше переглядав ноти, то більше зростала моя повага і симпатія до автора. Не тому тільки, що це був талановитий музикант, не тому, що він мав видатну освіту, закінчивши Ляйпцігську консерваторію. — Ні, не тільки це вплинуло на мене, — казав Щеглов. — Найбільше враження справило на мене, що Микола Лисенко всі свої знання, все своє життя, вміння та талант віддав рідному народові, рідній Україні. І тільки тим можна пояснити, що в російських "історіях" музики його ім'я залишилося в тіні. Для того, щоб зробити кар'єру в російській державі, треба було зрусифікуватися.

Чи програв щось від цього Лисенко? Ні, його ім'я стало найвидатнішим в історії української музики. Ніхто, як він, може пишатися ім'ям основоположника, батька української національної музики. За тяжких часів, у найгірших умовах ішло творче життя Лисенка. Безперервні шукання і праця в усіх галузях музики йшли в нього поруч тяжкої праці для забезпечення родини.

— Найкраще, — казав білоруський композитор, — я знаю його оперні та пісенні твори. Якщо "Сафо", одноактова опера з античним сюжетом, виявила великий талант автора й видатну майстерність, то все ж повністю виявилось його творче обличчя в відомій опері "Тарас Бульба", першій українській національній опері в повному значенні цього слова. На жаль, не зовсім вдале лібретто перешкодило її успіхові на сцені, і опера довгий час не була здобутком широкого загалу.

М. Щеглов вважає, що ім'я Лисенка стало відоме через його пісенну творчість. Головне місце в творчості Лисенка займає українська народня пісня, збиранню, вивченню й опрацюванню якої віддав він усе своє життя. Пісенні твори Лисенка — справжні діаманти. Слухаючи його хоро-

ві твори, чуєш пахощі широких степів, бачиш блакитне небо й повноводі річки, вишневі садки, відчуваєш саму душу й думки українського народу.

— Вечорами, — казав композитор, — квартира Лисенків приймала всіх вірних "культу батька", багато говорили, а ще більше співали задушевні милозвучні пісні. Катерина Михайлівна, бувало, сидить у кутку й задумливо слухає, часто підносячи до очей білу хусточку... Розлучалися ми, як рідні, а дорогою ще довго лунали Лисенкові мотиви.

— Минали роки. Мені вже не довелося ще раз погостювати в Україні, але я все ще під враженням палких українських сердець, щирих національних почуттів і тих цікавих зустрічей і знайомств, що тишили моє перебування серед братнього народу, — так закінчив свої спогади приятель українців видатний білоруський композитор про ті далекі часи, повні боротьби, успіхів, поразок і надій.

Уже живучи в Австралії, я дещо довідався від білоруських приятелів з інтелігентних провідних кіл про їхнього композитора. Микола Щеглов був російського походження, але один разючий випадок відштовхнув його від росіян. Ще до війни йому, як видатному музикознавцеві й лекторові вищих шкіл доручено було переглядати білоруські архіви в Менську й вишукувати всі заборонені та патріотичні білоруські музичні твори. Але під час праці над цим він побачив, що ті заборонені твори були дуже вартісні, талановиті і передавати їх для знищення представникам влади — це був би злочин. Тому він зненавидів за це росіян, а знайдені твори переховав у себе. Більше того, його перша дружина була російською шовіністкою, ненавиділа білоруської мови, пісень, то він розвівся з нею. А під час війни виїхав до Західної Німеччини і навіть російське прізвище змінив на білоруське Микола Кулікович. Будучи в Німеччині, він казав, що його батьківщина Білорусь, а друга батьківщина Україна.

По закінченні війни він виїхав до Америки й жив у Чикаго, де одружився вдруге. Його друга дружина була видатна співачка. Помер наш білоруський приятель і композитор в 1969-му році.

У Видавництві "Нові дні" вже можна набути книгу

Гелія Снегір'ова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 амер. дол. Замовляйте книгу Г. Снегір'ова не гаючись.

ПОВСТАННЯ НА ПАНЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН"

(Продовження з попередніх чисел (6))

Залунали звуки сурм і барабанів, команда розбіглася по своїх місцях а на щоглі знявся червоний бойовий штандарт. "Георгій Побідоносець" нараз припинив ходу і, повернувши назад, став іти до нас. Видно, погроза налякала. Ось він порівнявся з нами і став проходити мимо. Думаючи, що він хоче стати на якір позаду нас, усі заспокоїлися. Програла відбій, спустили бойовий штандарт... Коли несподівано "Георгій Побідоносець" круто повертає і, перше ніж хто з нас встиг схаменутися, входить до Одеського порту і за милом віддає якір. Усі як один чоловік зрозуміли тепер ціль цього маневру, і у нас піднялася страшна метушня, в якій нічого не можна було розібрати та якої ніяк не можна було втихомирити.

Хтось звернув увагу на те, що з "Георгія Побідоносця" відійшла шлюпка і прямує до нас. Її назустріч послали торпедовець, який по кількох хвилинах віз її до нас на буксир. Швидко можна було розглядіти, що в шлюпці сидять ті, що їх послано на "Георгій Побідоносець", а з ними один уже знайомий нам матрос із тамошньої команди. Лікаря між ними не було. Ще здалеку вони гукали до нас:

— Лікар Голенко зрадник! Се він видав "Георгія Побідоносця"!

Коли вони зійшли на поміст, команда засипала їх питаннями.

Ось що розповів нам один із них:

— Як тільки ми з лікарем прибули на "Георгій Побідоносець", він почав умовляти команду йти у Севастополь, запевняючи, що і "Потьомкін" піде за ним. Комендант і всі його приборники звичайно підтримували його. Команда спантеличилась. Даремно ми силкувалися намовити її не вірити лікареві і лукавому комендантові. Нас уже ніхто не слухав. Комендант, користаючись заколотом, звелів зніматися з якоря і всім розійтися по своїх місцях. Сам він разом із лікарем пішов на мостик, де вони весь час удвох і порядкували. Всі розійшлися, і ми таким чином були позбавлені змоги звертатися до команди. Поки ми бігали від однієї групи матросів до іншої, панцерник знявся з якоря, а машинам дано повний хід. Ми здогадувалися про зміст сигналів із "Потьомкіна", але комендант і лікар, умовилися із сигнальником, що розбирав сигнали, з'ясувати команді, що "Потьомкін" теж знімається з якоря і йде за "Георгієм Побідоносцем". Тільки коли на "Потьомкіні" піднісся бойовий штандарт, команда здогадалася, що її обдурено, злякалася і почала вимагати повернення. Комендант із ліка-

рем, бачачи, що їх заходи не вдалися, піддалися вимогам команди. Панцерник повернувся і пішов до "Потьомкіна". Але ми не встигли й оглядітися, як "Георгій Побідоносець" круто повернув, увійшов із розгону в самий порт і віддав якір, устромившись носом у міліну. Тут уже команда зовсім розгубилася. Стало видно, що величезна більшість готова була віддатися в руки уряду. Бачачи, що все пропало, ми, скориставши з замішання, спустили шлюпку, скочили в неї разом із цим товаришем із "Георгія Побідоносця" і попрямували до вас.

На нашу команду така зрада зробила пригноблююче враження. Ніхто не знав що робити. Одні кричали: "Розстріляти "Георгія Побідоносця!". Інші заперечували, бо ми більше наробимо шкоди містові, ніж панцерникові. Навіть і потопити його не можна, бо він став на міліну. Та й не вся команда його винна в тому, що сталося. На голові лікаря сипалися прокльони...

Тим часом до "Георгія Побідоносця" вже зовсім боків прямували військові катери. Ясно було, що за такого стану речей і при такому занепаді духа команди нічого було й думати не тільки починати щось рішуче проти Одеси або "Георгія Побідоносця", але навіть пробувати добути в місті те, чого нам буде треба. Тоді то й стали чути голоси про похід у якийсь румунський порт, щоб там бодай засталися вугіллям, прісною водою і харчами та на волі поміркувати про те, що чинити далі. Всі захопилися за цей плян, і майже вся команда вирішила йти до Констанци. Даремно члени Комісії умовляли команду не квапитися з виконанням того пляну. Велика більшість не хотіла нічого й слухати. Чулися голоси: "Коли вже "Георгій Побідоносець" нас зрадив, то що ж уже чекати від ескадри, коли вона знов прийде? Треба йти до Румунії!".

Знялися з якоря, взяли на буксир торпедовець, веліли "Віхи" сигналами йти за панцерником і рушили в похід. На душі було дуже важко. Було невимовно прикро, що прилучення до нас "Георгія Побідоносця", яке вчора принесло нам стільки радості і надій, прозвело врешті до нашого відступу від Одеси, яка могла опинитися в руках повсталого народу не тільки тоді, коли б "Георгій Побідоносець" був з нами за одно, але навіть і коли б він пішов разом з ескадрою, як вона тікала від "Потьомкіна". Не дуже покладаючись на її прилучення, команда нашого панцерника також перестала її боятися після того, як вона двічі утікала від нас. Таким чином ми звернули б усю свою увагу на Одесу. А тепер у руках військової влади був панцерник, якого гармати могли бути звернені проти повстанців. Отак то цей нещасливий день став критичним днем у всій революційній кампанії "Потьомкіна".

Команда не тільки впала духом, а й була деморалізована вчинком "Георгія Побідоносця". Темні сили тепер підняли голову й у нас, і ми мусли вже до кінця числитися з ними і з їх згубним впливом...

Години через три, як ми знялися з якоря, я

вийшов на поміст. Подивившись за керму, нараз помітив, що "Віхи" немає. Я став глядіти навкруги, — ніде не видно. Здивований побіг на мостик і почав допитуватися, куди вона зникла. Виходило, що ніхто не помітив, як вона, поволі відстаючи, зникла зовсім за обрієм... Було вже досадно і прикро. Вся команда "Віхи" і кілька наших матросів, що були перевезені туди, знов попадуть до рук уряду. Правда, останні були ранені своїми товаришами в перший момент повстання, коли вони з переляку кинулися у воду, і їх рани стануть добрим для них виправданням в очах начальства. Матроси "Віхи" були швидше нашими полоненими, ніж союзниками. Само ж це судно за теперішніх обставин могло бути для нас більше тягарем, ніж допомогою. Та все ж таки, справедливість вимагала узяти звідти до нас тих, що побажали б. Але нічого було робити. Було вже пізно шукати її, і через те ми попливли далі...

19 червня над вечір врешті на обрію показалася Констанця. Я вийшов на місток, де зібралася кілька чоловік Комісії. В міру того, як усе ясніше виявлялася з туману Констанца, нас усіх більше та більше турбувала думка, чи удасться нам тут добути потрібне. Ось ми уже наблизилися остільки, що можна було розглядати окремі будинки. Нараз шквал, що полетів у густій хмарі пороку і туману, закрив від нас на кілька хвилин Констанцу. "Недобрий знак!" — напівжартівливо завважив хтось. Але шквал швидко пронісся, і Констанца, обмита дощем, знов з'явилася перед нашими очима. По кількох хвилинах "Потьомкін", не входячи у бухту, віддав якір і став разом з міноносцем проти порту. Через якийсь час ми помітили, що відти до нас прямує паровий катер, в якому ми розглядили двох румунських офіцерів фльоти. Рішили їх зустрінути згідно з вимогами міжнародньої військової етикетки. На помості поставлено почесну варту, а поки обидва офіцери ступили на трап нашого панцерника, на щоглі його підняли румунський прапор, і з марса (невеличка площа на щоглі, де ставлять дрібну артилерію і прожектори) заgrimів салют із дрібних гармат. На помості румунських офіцерів зустріли Кирило, Фельдман, Матюшенко, я і ще кілька чоловік із Комітету. Привітавшись з ними, ми попрохали їх до каюткомпанії.

(Далі буде)

**В неділю, 30 грудня 1984 р., в Українській
Православній Катедрі св. Володимира в
Торонто, зараз після Служби Божої
відбудеться**

Панахида за упокій душі

ПЕТРА КУЗЬМОВИЧА ВОЛИНЯКА

в 15-річчя його смерті

Після Панахиди, в церковній залі відбудеться ЗУСТРІЧ з перекусом.

Всі шанувальники редактора П. К. Волиняка запрошені взяти участь.

З ПРИВОДУ КОНЦЕРТУ РЕНАТИ БАБАК У ТОРОНТО

Щоб не було непорозуміння: концерт Ренати Бабак, — відомої співачки, чий виступи на міжнародній сцені принесли багато слави українській справі взагалі, а українському мистецтву зокрема, — хоч і відбувся в Торонто під патронатом КУК, не був організований українськими організаціями цієї метрополії нашого поселення у вільному світі. Він був організований маленькою групою шанувальників високого мистецтва. Після відсутності Ренати Бабак в Торонто впродовж дев'яти років, ця група взяла справи в свої руки і виконала завдання, яке на себе взяла, зі славою і гонором.

Чому Рената Бабак не виступала в Торонто стільки років, ніхто не знає. Можна лише здогадуватись, що це залежало у великій мірі від наших геттовських політичних фракцій і тертя поміж ними. Можливо, це залежало й від "блату", який, нема куди правди сховати, процвітає у нашій діаспорі не гірше, ніж у Радянському Союзі. А можливо ще й тому, що українське Торонто є бастионом певних мистецьких сил, які живуть (і живуть непогано) виключно зі щедрої руки української канадської громади... Факт є тільки той, що Бабак впродовж дев'яти років не виступала в Торонто, і що її концерт 21-го жовтня був організований приватними людьми, шанувальниками високого мистецтва. Акомпанювала співачці піаністка Тетяна Ткаченко.

Сама Рената Бабак присвятила свій концерт довголітньому в'язневі советських тюрем і концтаборів Миколі Руденкові. Чому? На це запитання співачка відповідає: "Тому, що кожне слово, яке ми говоримо, кожна пісня, яку ми співаємо, все наше спілкування зі всіма людьми світу, є нічим іншим, тільки зброєю боротьби за існування нашого народу. Особливо наше мистецтво. Воно є нашою найефективнішою політичною зброєю. Ми, співаки, музиканти, художники і взагалі діячі мистецтва мусимо завжди про це пам'ятати... А щодо Миколи Руденка, то я присвятила йому цей концерт, щоб нагадати моїм братам і сестрам українцям, щоб ми його не забували, бо саме за нашу святу справу він карається в концентраційних таборах".

Тож не дивно, що всі тексти виконаних творів були нби ілюстрацією її слів, ілюстрацією долі самої співачки, невідлучної від її народу.

В програмі концерту були виконані такі твори: "Под Твою милость" Д. Бортнянського, "Нічка тиха і темна була" (слова Л. Українки, муз. Л. Дичко); "Пісня Наталки" з оперети М. Лисенка; "Надія" та "Слово" на слова Лесі Українки, муз. А. Долухан'ян і Я. Степовий; "Садок вишневий" Т. Шевченка, муз. Лисенка; "Ой гляну я, подивлюся" (сл. Шевченка, муз. М. Волошина); "Де ти бродиш, моя доле" М. Кропивниць-

кого; народня клясика — "Ой не світи, місяченьку"; "Вечір надворі", "Ой, з-за гори вітер віє"; "Чом, чом, земле моя" в обробках Лисенка, Скорохода і Кос-Анатольського, та, в другій частині концерту — "Я — хочеш? Зачарую ліс" (сл. М. Руденка, муз. Дичко); "Соловейковий спів" (сл. Л. Українки, муз. Т. Сидоренко); "Вівці мої, вівці", "Ей, з гори на долину" (нар. пісні, обр. Б. Фільц, І. Майчик; "Повій вітре на Україну" С. Руданського, обр. Н. Скоробагатко; "Хотіла б я піснею стати" (сл. Л. Українки, муз. К. Стеценко).

В міжнародній частині концерту Рената Бабак виконала контральтову арію Ульріки з опери "Баль-маскарад" Верді, сопранову арію Тоски "Vissi d'arte" з опери "Тоска" Пуччіні, сопранову арію "Casta Diva" з опери "Норма" Белліні, сопранову арію "Pace, pace, mio Dio" з опери Верді "Сила долі" і меццо-сопранову Габанеру Кармен з одноіменної опери Бізе. Свій концерт Бабак закінчила наддатками "Ти моє крило" Володимира Івасюка (нам уперше довелося почути цей твір в тональності і в темпах, в яких написав його композитор) і фанфарну "Нечуй-вітер". Поклада на слова Драгомирецького.

Що можна сказати про спів Ренати Бабак окрім того, що було сказане недавно відомими професійними рецензентами?

"Рената Бабак абсолютно досконало володіє своїм голосом, а тому він звучить на всіх регістрах, на всіх нотах її широкого діапазону емоційно насичено, тембрально-барвисто... Тембр звучання відповідає значенню слова, тексту, змісту твору який вона виконує... Це співає найвищої кляси співачка-артистка, співачка-мистець, якій підвладні найскладніші твори рідної і світової клясики". ("Свобода", Володимир Шостак)

"Слухати концерт Бабак, особливо з її чудовою дикцією, було великою естетичною насолодою. За десять років з того часу, коли вона втекла з Великого театру, вона не втратила ні драматичної вокальної сили, ні контролю, ані кришталеві імпресивності багатого, темної частоти голосу, так питомого українським співакам і який приніс їй велике визнання в світі. Заключні арії її концерту композиторів Бізе, Белліні, Пуччіні, і Верді виділили всю драму і чистоту характеристики творів, як це було задумане авторами", — писав нещодавно Рой Гюнтер, рецензент газети "Вашінгтон Пост". А головний музичний критик з тієї ж столичної газети Джозеф МекЛеллан, у рецензії на спільний концерт Ренати Бабак і А. Добрянського в Вашингтоні, пише:

"З музичного боку найбільш захоплював спів Бабак, втікачки з Великого оперного театру. Її голос рівночасно великий і солодкий, грандіозно-могутній і розкішно контрольований у верхніх регістрах, її спів осягнув вершини..." А в статті про інший концерт МекЛеллан говорить, що "Бабак має найбільш зворушливий голос нашої доби".

МІРКУВАННЯ ПРО "ЖНИВА РОЗПАЧУ"

В рецензії на її грам. платівку, після великої увертюри про долю Бабак і її народу, про заборо-ну "органами" виконувати український репертуар навіть в індивідуальному концерті Ренати на "Експо" в Монреалі, про її відверту боротьбу з СРСР і з тими, кому на Заході залежить на добрих стосунках з цією імперією, і що ця її бо-ротьба з ворогом її народу пошкодила блискучій кар'єрі, на яку заслуговує її великий талант, Мек-Леллан каже: "На платівці записаний один із величких голосів нашої доби."

Емілі Карі з "Журналу" пише, що "Бабак є власницею голосу, який досягнув повної доско-нальності в проєкції, контролі і діапазоні". А му-зичний критик газети "Провіденс Джорнал" Едвін Саффорд, з приводу її виступу в опері "Баль-маскарад", писав: "...Бабак заставляє звертати на себе всю вашу увагу".

Що ж можна до цього додати? Так, безпереч-но могутній, прекрасного тембру і широкого діа-пазону голос. Величезна емоційність в парі з дос-коналою технікою виконання. У фанфарному за-кінченні концерту словами "Зовуть тебе мої Кар-пати, смерек нев'януча краса, бо я для тебе, на-че ватра, яка ніколи не згаса" Рената Бабак ви-явила всю свою душу, — широко, як наш україн-ський степ! Чи всі зрозуміли її послання зі слів авторів пісень, які вона виконує?

Слово, моя ти єдина зброе,
ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
станеш ти кращим мечем на катів!

"У піснях протесту є багато спільних елемен-тів. Вони промовляють прямо до серця, а їх му-зичні ідіоми вкорінені в народну музику. Вчора в одній із залів Вашингтону лунали пісні україн-ською мовою. Вони оспівували ідеї українського руху спротиву, коли Рената Бабак співала: хочу чути вільні, гучні пісні на моїй рідній землі."

Так зрозуміла і сприйняла виступ Ренати Ба-бак інша кореспондентка "Вашінгтон Пост" Джоан Райнталер, яка, мабуть, до того часу ні-чого не знала про українців, ані про їхні полі-тичні аспірації. А ми? За всіх не ручаємось, але хочеться вірити, що громадські діячі українсько-го Торонто, фактично столиці українців вільно-го світу, цю статтю прочитають і над нею задум-аються. Можливо, в торонтській українській опері для Ренати Бабак з певних причин і дій-сно місця немає, аматорщиною вона й сама не цікавиться. Але її виступ у Торонто, в профе-сійних обставинах, влаштований репрезента-тивними організаціями, а не горсткою ентузіастів високого мистецтва, приніс би тільки славу і гордість для всієї української громади.

Така наша думка, але не знаємо чи, коли і в яких обставинах Рената Бабак ще виступить в Торонто. Тим часом, співачка, як пише лос-ан-джелівська "Панорама", "не дивлячись на своїх ворогів і тут, і там, вперто продовжує співати. І отримувати прекрасні рецензії за своє мистецтво передових музичних критиків". І вперто продов-

Треба признати, — молодше покоління перебра-ло почесне завдання доповнити документацію, яку започаткували сучасники С. О. Підгайного, СУ-ЖЕРО, двотомовою працею в 1953 році "Чорні ді-ла Кремлю. Біла книга."

Крок уперед увінчався фільмом "Жнива розпа-чу" (може, вірніше — "пожнив'я розпуки"?), який є 55 хвилинною згущеною інформацією, докумен-тацією фактів та їх інтерпретацією. Насправді зі-браного матеріалу вистачило б на повних 10 го-дин. Це багатство залишене в архівах, і його слід також негайно оприлюднити, як заявив Б. Онищук, — представляючи перед висвітленням творців фільму учасників та запрошених гостей з уряду, — бо через проволочку, хто зна куди може зник-нути залишений матеріал; тим більше, що Москва і далі твердить, ніби нічого такого в 1932-33-их ро-ках не було, макабричність історії "не відбулася".

Марко Царинник був першим, хто з наближен-ням 50-річчя голодомору започаткував інтерв'ю з живими ще свідками. Ми бачили М. Царинника на Українській телевізійній програмі як він, на запи-тання що його найбільше вразило під час голоду, — переповів потрясаючу історію очевидця про харківський двірець і біля нього замерзлі нічтю виголоднілі постаті, яких ранком прийшлося від-ривати гаками...

Нинішній досвід та численні інтерв'ю доконані енергією переважно молодшого покоління: Ю. Даревича, Б. Онищука, О. Субтельного, В. Бог-дашевського, М. Царинника, померлого вже А. Бандери, як і фільмарами (С. Новицький, Ю. Лу-говий та інші відомі українській громаді прізви-ща) — всі професійні молодші сили.

Прем'єра фільму "Жнива розпачу" в залі авди-торії медичного відділу Торонтського університе-ту, 21 жовтня, дала більшу суму зі вступного (по 100 дол. від пари, а продано було 700 квитків). Численна присутність означає, що українське сер-це зворушене спомином про макабричне жажиття, яке світ зовсім ігнорував. А як нині буде — ще не відомо. Знаємо тільки, що загалом досі володіє те-матика II світової війни, а у зв'язку з нею підсві-доме альянтське почуття до "рашен" і наставлен-

жує нести у світ послання невмирущої Лесі Українки:

Життю і вам я не скорюся,
Вогню сльозами не заллю.
Я буйним степом розгорнуся,
Я морем слів розлілюся
І в кожную пісню увіллю
Весь жар, всю кров мою!

Ю. ПОВСТЕНКО

ня радше не торкати великого медведя на відтинку "його внутрішніх національних проблем".

Треба признати, монтаж фільму "Жнива розпачу" знаменитий під оглядом скрупчення та пов'язання матеріалу, у переданні, як історії-гла, численних інтерв'ю з очевидцями, в автентичності трупів, скелетів, поодиноких виголоднілих чоловіків, дітей, жінок, — істот, приречених на страшну смерть. Визов їх очей — це потрясаюче наближення до відбутого, майже до відчуття розкладання трупів та брєнення над ними мух... Елегія для соля челя, композиції Зіновія Лавришина, викона на Романом Борисом супроводить біль, його глибини... Завершені "Жнива розпачу" у типічній стилізації С. Новицького, що й надало фільмові документально-мистецької властивості.

Одначе щодо змісту фільму, підбору інформаційного матеріалу та його супровідної інтерпретації — можна мати декілька застережень. З них основне: у фільмі власної продукції найбільш дорогоцінною повинна бути інформація про українську історію. Фактично, українська історія для чужинця починається і кінчається українським селянством. І фільм "Жнива розпачу" також про село.

Селянство — це найстарша у світі професія, що перетривала усі цивілізації і залишилась не менше почесною, гуманною, бо годус людину. Але такого фокусу на селянство Захід не має. Тому ми опинилися в категорії тих, які, наприклад в Канаді, сповнивши прерійну функцію, стали нічим не цікаві. (Такі менше-більше федеральні та провінційні про нас промови, таке віддзеркалення у шкільних підручниках.) Тож "Жнива розпачу" — фільм власної продукції, міг хоч де-не-де поширити той історичний фокус для кориснішої для нас цілеспрямованості. На жаль, у фільмі, де наші власні рішення, під цим оглядом не все гаразд. Якщо брати до уваги, що події 1917-21 років показані на комунікаційних сітках Заходу та взагалі цілого світу тільки як "російська громадянська війна" — то кількахвилинна нагода у наших "Жнивах розпачу" повинна була бути інакше кондєнована.

У поданому матеріалі у фільмі, на жаль, забракло сумаризації ПОЗИТИВУ 1917-21 років, як доказу вартості і потреби існування української державної незалежності. Оце інакше підсумовання не взяло б більше часу, але могло підмітити ті точки, які нинішня людина у світі сприйняла б із здивуванням і признанням:

- факт, що Україна першою у світі три рази мілітарно відбивала комуністичну Москву, її наступ, аж до своєї остаточної поразки;
- в Києві перший анти-український путч большевиків-чужинців не закінчився їх розстрілом, а вивозом спеціальним поїздом до Москви;
- Україна у своїй знаменитій конституції успіла дати гуманні права автономію, меншинам, окреме міністерство євреям, друк державних паперів мовами меншин, нове в той час право голосування для жінок, 8-годинний робочий день. Україна була проти смертної кари, піднесла ідею соняшної машини-енєргії тощо,

— Україна прямувала до реформи селянства, (більше землі та освіти).

Вибір з колосального матеріалу 1917-21 рр. саме такого зразка був би тією цілеспрямованкою інтерпретацією ВАРТОСТИ української державності і не тільки для нас, але і для решти світу. Це сприйняв би позитивно сучасний глядач, вразливий на гуманні права, а то і здивовано, бо не привик в'язати з українцями позитивів, ні гуманних прав, ні позаселянських, широкомаштабних ідей. Тож замість знімки з портретом Шевченка та гуртом жінок, краще було концентруватися на подіях проголошення української держави, про які західний глядач не має поняття.

Друга заувага стосується до виразної тенденції оминати прізвища євреїв, які коляборували у злочині супроти України та українців. Наприклад:

- не було згадано комісара війни, Троцького, тільки Москву;
- не було прізвищ емісарів Сталіна для докінчення макабричного процесу голоду — Молотова, Мікояна, Кагановича, Хатаєвича. Останній виявив особливу жорстокість: "...Локальний сільський провід потребує упорску большевицького заліза. Викинь свій буржуазний гуманітаризм до сміття і дій як большевик. Знищи куркульського агента, де б вони не підняли їхні голови. Куркулі, як і середняки та бідняки не віддають свого зерна. Твоє завдання є видістати його всіма засобами. Ти маєш його з них витиснути. Не бійся ужити найбільше екстремних методів..." (The Ukr. Quarterly, Vol., XIV, N. 3, 1958, New York).
- фільм також повинен був вяснити, хто у Москві був на пості ц. к. економічного плянування напередодні 1932-33 років. Звісно, євреї не оминають нічого з їх трагічної у світі історії, інтерпретуючи по своєму. А українці навіть не задокументують чужих прізвищ, пов'язаних із трагедією України.

Зате, треба признати, "Жнива розпачу" основані на чесності зі собою, на об'єктивізмі там, де є наша власна участь у страхіттю: коли в наслідок перемоги Москви над Києвом появився українець-активіст-комуніст, кермований через комісарські нитки, ген, аж у Москві. Також не оминено фактів жалюгідного канібалізму.

Та у фільмі бракує інформаційної чуйності про ще один макабричний факт, якого нитка також у Москві. Про цей факт міг згадати генерал-майор П. Григоренко, використовуючи дорогоцінний час, приділений йому у фільмі та рядки з його власної книжки мемуарів про Василя Івановича Тєслі, партійного чиновника, приятеля генерала, який свідчив про йому відомий спосіб ГАЗОВАННЯ куркулів. (див. стор. 209).

Свідчення очевидця, Василя Івановича Тєслі наповнило генерала Григоренка жахом. Виходить, не Гітлерові належить пальма першенства в газуванні, а Сталінові. Шкода, що та частина із слів генерала не була прочитана у фільмі й не була супроводжена відповідними рисунками. Це

вже з категорії нашого самообіднення в "багатстві" трагедій.

Якщо "Жнива розпачу" мають шанс дістатися до англійських та інших шкіл, вони повинні (подібно, як фільм про єврейський голокост, що закінчується дебатами про злочинність антисемітизму) мати відповідну тему про Сов. Союз. А в ній про антигуманний аспект, про колонізовані там нації. Якщо б фільм додав ще 10 хвилин такого доповнення розмовою між двома істориками — заініціював би в молоді ІДЕЮ деколонізації СР-СР як штучного бльоку націй.

Про це повинен подбати Комітет Дослідів Українського Голоду. А тому, що історія України зовсім невідома шкільній дитині, треба вмонтувати до того доповнення-дебати також і резюме-інформацію про вклад України у цивілізацію людства, починаючи від мізинської культури, треба згадати, що ще 7 тисяч літ тому вона винайшла швидкість конем, а згодом гарбою, що індоєвропейський мовний корінь вийшов з території України і поширився по частині світу тощо. Треба коротко ілюструвати періоди останнього тисячоліття, а зокрема наші гуманні здобутки 1917-21 років. Бо чи ж варто себе обіднювати?

Ярина Тудорківська

ДОПОМОЖІТЬ!

Бюджет виготовлення фільму становить понад 160,000 дол., хоч частина технічного редагування фільму виконується безкоштовно в лабораторіях Державної Фільмової Ради Канади. Комітет вже зібрав, позичив і видав понад 120,000 дол. Ця сума включає дотацію в висоті 50,000 дол. від Фондації ім. Тараса Шевченка, 7,000 дол. від фондації "Прометей" (теж в Канаді), 25,000 позичку від СК-ВУ та цілу низку менших пожертв і позичок від українських установ та поодиноких осіб. Бракує ще поважна сума грошей, щоб закінчити фільм та взятися за його розповсюдження серед громадськості, особливо через телевізійні мережі Західного світу.

Комітет має в плані випустити фільм теж французькою, німецькою, еспанською, українською, російською та, можливо, іншими мовами. Рівнож буде зроблена коротша 30-хвилинна версія відеофільму для вжитку в шкільних програмах.

Комітет закликає українські організації та людей доброї волі подати Комітетові фінансову допомогу для закінчення фільму. За ближчими інформаціями про фільм та працю Комітету прохано звертатися на адресу:

Ukrainian Famine Research Committee
St. Vladimir Institute
620 Spadina Ave.
Toronto, Ont M5S 2H4

НОВИНИ З ОТТАВИ

Недавно відбулись в Оттаві підряд три вечори, що про них варто згадати:

ВИСТУП "ЧЕРЕМОША" В ОТТАВІ

В неділю, 28 жовтня 1984 р. відвідав Оттаву збірний милий гість, Український танцювальний ансамбль "Черемош" із Едмонтону. У програмі групи, під здібним провідом Р. Вацка, були масові танцювальні виступи і гумористично-символічні сценки із періоду вродання українських піонерів у канадський ґрунт.

В Оттаві ансамбль виступив у залі просторого модерного приміщення Націонал Артс Сентер. Зал був заповнений українською та не-українською публікою. Гарячі оплески надали танцюристам піднесеного та приємного настрою. Відпочиваючи по імпрезі у приміщеннях готелю "Лорд Елґін", куди групу запросила Управа К.У.К., молоді танцюристи одверто висловлювали вдячність Оттаві за культурну і вдалу гостину. Їм багато трудніше виступати на тісних сценах шкільних будинків у напівпорожніх залах.

Розчарувала, як звичайно, оттавська щоденна преса. Звідомлення подав тільки англійський "Ситизен" і це у ледве теплих тонах.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ СПРАВИ

В понеділок, 29 жовтня 1984 р. "Студіум", своєрідна прометеївська група польських науковців Північної Америки (Новак, Пайпс і інші) і Комітет Українців Канади в Оттаві zorganizували в залі Українського Православного Собору доклад-лекцію Юрія Іранек-Осьмецького на тему "Польща й Україна — наріжні камені демократичного порядку у Східній Європі". Доповідач — це знаний польський публіцист, син генерала двох воєн, вихований в Англії, великий прихильник польсько-українського порозуміння, автор, і керівник радіо-виступу "Вільна Європа" в Мюнхені.

Тези доповідача оперті на сьогодишній дійсності. Об'єктивні умови життя Східної Європи вимагають взагалі тісної співпраці поневолених народів простору між Німеччиною і Росією, а між нашими двома народами зокрема. Досвід Мадярщини, Чехо-Словаччини та Польщі показує, що одна сателітна держава не може підважити гегемонії московського центру. Не зможе цього досягнути навіть координована акція. Всередині Советського Союзу відцентрові виступи сьогодні немислимі. Не всілі цього зробити навіть найсильніша поза Росією УРСР. У додатку, західня преса, що трохи піддержує сателітські пручання, уважає Советський Союз за непорушний та ігнорує державність України. У глибокому запіллі Захід і Схід мають спільну мету — затримання стабільності, статус кво, страх перед воєнним ударом.

Україна потенційно найсильніша у цьому про-

“ДРУЖБА – 84”

CITIUS. ALTIUS. FORTIUS!

Атлети і шанувальники спорту звичайно рахують час по чотирирічних циклах або олімпіадах. Найцікавішим буває перший рік олімпіади, бо в ньому відбуваються олімпійські ігри, які несуть безліч світових і олімпійських рекордів та являють собою кульмінаційну точку спортивного життя чотириріччя. Жодний світовий чемпіонат чи спортивний турнір не міг наблизитись щодо спортивного рівня до свята олімпійських ігор. Так було раніш, але цього року олімпійські ігри спортивним рівнем значно відстали від міжнародного спортивного турніру “Дружба — 84”. Серія турнірів “Дружба — 84” включала до програми 28 видів спорту і змагання відбувались на стадіонах і акваторіях 9-тьох країн. В турнірі брали участь атлети 50 країн. В ході змагань було внесено 48 поправок, 40 з них — з олімпійських дисциплін.

сторі. Польща займає друге сильне місце. Тісний союз двох суспільностей там і тут змусить західню пресу та інші засоби масової комунікації заговорити про Україну. Це додасть надії і відваги українцям та захитає непорушність Москви, яка без підтримки України перестане бути багато сильнішою як всі інші народи разом.

Доповідь була на високому теоретичному рівні. Але дійсність вимагає вияснення багатьох інших, ніби “дрібніших” проблем, історичних і сьогодишніх. Історичні, — це могло б бути щось у роді “жалію і покутую” Солженіцина (тільки повніший список); сьогодишні вимагають зміни наставлення польської преси й суспільности на еміграції та конкретних обдуманих змін трактування українців у все таки піднезалежній Польщі. Інакше і ця концепція залишиться на університетських полицях.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У вівторок, 30 жовтня в приміщеннях Оттавського університету відбувся заходами Товариства українських професіоналістів та підприємців в Оттаві і Департаменту модерних мов і Слов'янських студій Оттавського університету інформаційний вечір про ЕУ АП. Енциклопедію Українознавства, англійську, газетову репрезентували Іван Стасюк, голова Канадської Фундації українських студій та Манолій Лупул, голова Канадського Інституту українських студій. Слухачі оглянули перший том ЕУ АП та ознайомилися із умовами видавання і набуття енциклопедії.

Б. М.

Легкоатлетична збірна України виходить на міжнародні змагання під своїм прапором

Також було встановлено багато національних та європейських рекордів. В одній статті неможливо згадати не лише всі рекорди і несподіванки, що сталися на цьому турнірі, але навіть описати виступи атлетів України забрало б багато місця. Тому я зупинюся на виступі лише окремих атлетів України, а для інформації читачів у кінці статті подам список українських медалістів. Статистичні дані про виступи атлетів України будуть неповні, бо свій огляд цієї події я роблю на основі повідомлень преси, а пошта зуміла загубити пару часописів з репортажем про цей турнір.

Атлети України ще раз засвідчили свою високу майстерність здобути біля 90 медалей, з них майже 60 золотих. Виступи були на дуже високому рівні. Чимало срібних і бронзових призерів перевищили досягнення чемпіонів цьогогорічної олімпіади. Бронзова медалістка в штовханні ядра Нуну Абаїдзе обіграла цьогогорічну олімпійську чемпіонку на 70 см. А результати бронзових призерів Володимира Кисільова (ядро) та Людмили Аржаннікової (стрільба з лука) теж запевнили б їм золоту медаль на “Ігрях — 84”. Це саме можна сказати про срібних призерів Олександра

Сергій Процишин на чолі скороходів

Капітан команди ручного м'яча Зінаїда Турчина

Яковлева (потрійний стрибок), Світлану Копчикову, Вікторію Клочко (в плаванні!) та Надію Олізаренко (біг 800 м.).

Збирання золота почали кількакратні чемпіони світу та олімпійські чемпіони Москви в вільній боротьбі — Анатолій і Сергій Білоглазови. А далі каскад золота для українських атлетів не припинявся до останнього номера програми, де київський, суперважковаговик Анатолій Писаренко поставив золоту крапку турніра "Дружба — 84".

Першу золоту медалью легко-атлетичного турніра в Москві здобуває львів'янин Сергій Процишин, в спортивній ходьбі на 20 км., з кращим результатом ніж цьогорічний олімпійський чемпіон, а двократний олімпійський чемпіон і рекордсмен світу Юрій Седих кидає молот на віддаль 85 м. 60 см і, хоч він не дотягнув до свого останнього світового рекорду на 74 см, зате досягнення нижнього олімпійського чемпіона перевершив на 7 м. 52 см. Кияни Олександр Василев і Сергій Соколов здобувають золото в бігу з бар'єрами та естафеті 4 x 100 м.

З нетерпінням чекали болільники на вихід дочечанина Сергія Бубки — світового чемпіона по стрибках з жердиною. Цьогорічні виступи Сергія були сенсаційними — тричі він ломав цього літа світові рекорди: 26 травня, Братислава — 5 м 85 см; 2 червня, Париж — 5 м. 88 см; 13 липня, Лондон — 5 м 90 см. Всі сподівались якщо не чергового рекорду то принаймні золотої медалі, але Сергій подолав лише 5 м 70 см і здобув срібло. Золото здобуває його давній друг і суперник К. Волков, який пару років тому покинув Донецьк і тепер мешкає в Іркутську... Але два тижні пізніше Сергій доказав, що спад його спортивної форми був тимчасовим. Це сталося в Римі.

31 серпня Сергій зустрівся з рекордсменом світу 1983 р. французом Тьєррі Вільєроном. Тяжко уявити більш напружену боротьбу. Внедовзі відсіялись інші змагуни і в легко-атлетичному секторі лишилися лише Сергій і Тьєррі... Планку підносять до рекордної висоти — 5 м 91 см; в другій пробі француз долає цю висоту і повертає собі титул світового рекордсмена, але не надовго — лише на п'ять хвилин. Сергій пропускає цю висоту і просить поставити планку на три сантиметри вище... 5 м 94 см! Стадіон завмирає, а кілька секунд пізніше вибухає громом оплесків — Сергій ломас четвертий світовий рекорд сезону.

Коли чоловіки змагались в Москві, жінки змагались за розподіл металу в Празі. Турнір вражав своєю високою результативністю. В дванадцяти з сімнадцятих легко-атлетичних дисциплін дівчата показали кращі результати ніж чемпіонки "Ігор — 84". Крім вищезгаданих українських жінок чудово виступили в естафеті 4 x 400 м. киянка Марія Пінігіна та ворошиловградка Ольга Владикіна.

Дуже добре українські атлети виступили в плаванні, веслуванні, кінному спорті, фехтуванні. Чергову перемогу в ручному м'ячі здобули київські спартаківки. Імена medalістів читач знайде у списку в кінці цієї статті.

На турнірі "Дружба — 84" була ще одна подія, яку ніяк не можна оминати мовчанкою — це важко-атлетичний турнір, який відбувався в болгарському місті Варна і подарував любителям спорту змагання на небувалому перед тим спортивному рівні. Особливо вражаючим був третій вечір, коли на поміст вийшли представники Казахстану Анатолій Храпатий, двократний чемпіон світу, болгарин А. Златєв і шестикратний чемпіон світу та московської олімпіади вірменин Юрій Варданян, який на своєму рахунку має вже 40 світових рекордів. Цього дня було зломано 11 світових рекордів. Лише сам Юрій встановив 5 світових рекордів! Один вечір дав кількість рекордів, що дорівнює сумі рекордів цьогорічної олімпіади. А всього в важко-атлетичному турнірі було внесено 28 поправок у таблицю світових рекордів.

Нарешті прийшов останній вечір турніра — змагання суперважковаговиків. Шість штангістів вступили в напружену боротьбу. Але вневдовзі лишилися лише три богатирі — рекордсмен світу А. Тумяшев з Таганрога, переможець VIII спартакіади народів СРСР, Олександр Курлович з Мінська і трикратний чемпіон світу Анатолій Писаренко. Ця трійка почала змагання в ривку з надзвичайно високої ваги — 200 кг., вага була подолана всіма трьома богатирями. В підйомі наступної ваги — 207.5 кг А. Тумяшев виходить з боротьби отримавши травму. Писаренко не спромігся подолати цю вагу. Лишається один Курлович, який у третьому підході підіймає 210 кг. під ентузіастичне захоплення глядачів. В першій частині двоборства Анатолій відстав на 10 кг від свого суперника. Щоб перемогти, треба відіграти 12.5 кг у поштовху. Досить тяжке завдання коли перед тобою такий сильний суперник. В останньому підході Курлович долає вагу 252.5 кг., що дає йому суму двоборства 462.5 кг. Анатолій просить збільшити вагу до 265 кг. Ніхто перед тим не наважувався подолати такий тягар. Глядачі затримують подих... мить, і сталеве громаддя застигає на витягнутих руках над головою Анатолія Писаренка.

Результат: світовий рекорд в поштовху, повторення світового рекорду в сумі двоборства і титул найсильнішої людини планети. На 50 з гаком кілограмів випередив Анатолій цьогорічного олімпійського чемпіона.

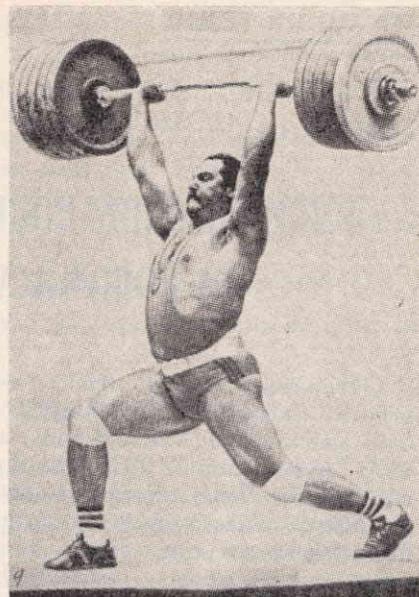
Список українських призерів міжнародного спортивного турніра "Дружба — 84"

Золоті призери

Вид спорту і прізвища	Спортивна дисципліна	Результат	
Легка атлетика:			
Сергій Соколов	естафета 4 х 100 м.	38,32 сек.	
Сергій Процишин	спортивна ходьба 20 км.	1:21,57 хв.	
Олександр Васильєв	400 м біг з бар'єрами	48,74 сек.	
Марія Пінігіна	естафета 4 х 400 м	3:19,12 сек.	
Ольга Владикіна	естафета 4 х 400 м	3:19,12 сек.	
Юрій Сєдих	метання молота	85 м. 60 см.	
Плавання:			
Олексій Марковський	100 м. батерфляй	54, 26 сек.	
Сергій Красюк	200 м. вільний стиль	1:51,09 сек.	
Олексій Марковський	4 х 100 м. комб. естафета	3:42, 15 сек.	
Сергій Красюк	4 х 100 м. естафета в ст.	3:20, 19 сек.	
Олексій Марковський	4 х 100 м. естафета в ст.	3:20,19 сек.	
Велоспорт:			
О. Зінов'єв	175.8 км, гонка	4:44,21 хв.	
Академічне веслування:			
Марія Данилюк	} одиночка	3:52,77 сек.	
Ніна Уманець		} вісімка, 1000 м	3:09,27 сек.
Олена Перьошина			
Наталя Яценко			
Віктор Омелянович	} вісімка, 2000 м	5:54,16 сек.	
Микола Комаров			
Павло Гурковський			
Важка атлетика:			
Анатолій Писаренко	вище 110 кг	465 кг	
О. Білостінний	баскетбол		
Ручний м'яч:			
Н. Митрюк			
Л. Карлова			
З. Турчина			
Л. Одинокова			
О. Зубарьова			
М. Базанова			
Г. Горб			
Л. Салова			
Є. Товстогон			
О. Дідусенко			
І. Попова			
Т. Олексюк			
Кінний спорт:			
Юрій Ковшов	манежна їзда польові випробовання подолання перешкод		
Парусний спорт:			
Сергій Приймак	кляса "Торнадо"		
Теніс:			
Олена Єлисеєнко	особиста і в парі		
Вільна боротьба:			
Анатолій Білоглазов		52 кг.	
Сергій Білоглазов		57 кг.	
Спортивна гімнастика:			
Степан Марцинків		командна медаля	
Фехтування:			
Сергій Міндергасов		командна (шабля)	
Георгій Погасов		командна (шабля)	
Веслування:			
Сергій Пострехін		каное двійка 500 м	
Василь Береза		каное двійка 500 м	
Гокей на траві:			
Бориспільський "Колос"		7 командних медалів	
Водне поло:			
П. Прокопчук			
М. Смірнов			

Срібні призери

Вид спорту і прізвища	Спортивна дисципліна	Результат
Легка атлетика:		
Сергій Бубка	стрибок з жердиною	5 м 70 см
Олександр Яковлев	потрійний стрибок	17 м 41 см
Плавання:		
А. Ляшенко	естафета 4 х 200 м. в. ст.	7:22,31
С. Красюк	естафета 4 х 200 м. в.ф ст.	7:22,31
Світлана Копчикова	естафета 4 х 100 м. комбін.	4:08,13
Вікторія Ключко	естафета 4 х 100 м. комбін.	4:08,13
С. Фесенко	200 м. батерфляй	1:59,52
О. Осадчук	200 м. батерфляй	2:11,76
Велосипедний спорт:		
О. Зінов'єв	100 км командна	2:01,46
Веслування:		
Іван Ковальчук		
Стрибки у воду:		
Ж. Цирульнікова	каное двійка 1000 м трамплін	3:56,92 513,42
Стрільба з рушниці:		
Л. Лесків	м. кал. з 3 позицій	579
Л. Лесків	м. кал. лежачи	597
Кінний спорт:		
Юрій Ковшов	виїздка	
Ольга Сирож	виїздка	

**Найсильніша людина світу —
Анатолій Писаренко**

Бронзові медалі

Легка атлетика:		
Володимир Кисільов	штовхання ядра	21 м. 58 см
Надія Олізаренко	біг 800 м (в Берліні)	1:58, 10 (1:56,37)
Ольга Владикіна	біг 400 м	49,52 сек
Нуну Абамадзе	штовхання ядра	21 м. 18 см
Плавання:		
Світлана Копчикова	200 м. вільний стиль	2:00,47 сек.
Світлана Копчикова	100 м. вільний стиль	56, 53 сек.
Світлана Копчикова	200 м. комплексне	2:15,40 сек.
Олена Осадчук	100 м. батерфляй	1:01,33 сек.
Святослав Семенов	400 м. вільний стиль	3:53,34 сек.
Святослав Семенов	1500 м. вільний стиль	15:25,56 сек.
Олександр Сидоренко	200 м. комплексне	2:03,35 сек.
Академічне веслування:		
Тетяна Башкатова	двійка парна	3:33,16 сек.
Стрільба з лука:		
Людмила Аржамніжова		2 5 8 9
Фехтування:		
Віталій Агєєв	шпага (командна)	
Михайло Тишко	шпага (командна)	
Бокс:		
Олександр Ягубкін		

Петро ОДАРЧЕНКО

РУСИФІКАЦІЯ, РОСІЯНІЗАЦІЯ ЧИ РОСІЙЩЕННЯ

Останнім часом у пресі з'явилися неоконкретні штучні "неологізми". Замість загальноживаних слів української літературної мови "русифікувати", "русифікація", "зрусифікований", "русифікатор", "русизм" стали вживати таких невдало вигаданих "неологізмів", які цілком не відповідають законам словотвору сучасної української літературної мови: "росіянізм", "росіянізація", "російщити", "росіянізація", "російщення" і далі мабуть, будуть творити: "зросіянізований", "росіянізатор" (звучать як "асенізатор").

За зразком цих "новотворів" будуть можливо творити й такі слова: "англіянізувати", "англіянізм", "англіянізація", "англіяніщення", "польщанізований", "польщанізація", "польщання", "польщанізатор", "польщанізація", "германізація", "германізм", "германізація", "германіанізований", "українізм", "українізація", "українізатор" або ж за зразком слова "російщення" будуть писати: "україніщення", "германіїщення", "польщаніїщення", "англіїщення" і т. д. Звичайно, що такі слова можуть вигадувати тільки ті люди, які не мають чуття української мови.

Ті люди, які мають чуття мови, які знають українську мову, які знають і розуміють закони словотвору української літературної мови, ніколи не дозволять собі такого засмічення української мови вигаданими словами й порушення норм словотвору української літературної мови.

Пригадаймо, як творяться слова, які означають запозичення з якоїсь чужої мови та назви кампаній насильної асиміляції й денаціоналізації народу. Ці слова мають форми іменників, прикметників, дієслів, дієприкметників із відповідними суфіксами і префіксами. Всі вони мають аналогічні способи словотвору. Приклади: англїзм або англїцизм, арабізм, германїзм, латинїзм, польонїзм, романїзм, русизм (або русицизм), семїтизм, старослов'янїзм, тюркїзм, українїзм, церковнослов'янїзм.

Англїзувати, англїзований, германїзувати, германїзація, латинїзувати, латинїзуватися, латинїзація, латинїзований, польонїзувати, польонїзація, польонїзуватися, польонїзований, романїзувати, романїзація, романїзований, романїзуватися, русифікувати, русифікований, русифікація, русифікатор, русифікаторство, русифікаторський, русифікаційний, русифікуватися, українїзувати, українїзуватися, українїзація, українїзатор, українїзований.

Відповідно до норм української літературної

мови в "Енциклопедії українознавства" вживаються слова: русизм, русифікація, русифікувати, русифікований, русифікатор і ін. Автори статті "Русифікація" Б. Кравців і В. Кубійович (стор. 2644-2648) дають таке визначення: "Русифікація — сукупність дій та умов, спрямованих на зміцнення російської національно-політичної переваги на Україні й інших країнах Сх. Європи (ми додали б і Азії), за допомогою переходу чи переведення осіб неросійської національності на російську мову і російську культуру й їх дальшої асиміляції." (стор. 2644). Видатний український мовознавець О. Горбач у статтях, розміщених в "Енциклопедії Українознавства" всюди вживає нормативних слів і висловів: "русизм", "русифікація", "русифікований" і т. д.

Видатний український критик і публіцист Іван Дзюба у своїй блискучій праці "Інтернаціоналізм чи русифікація" завжди вживає нормативних форм української лексики: русизм, русифікований, русифікувати і т. д.

В академічному Російсько-Українському словнику за редакцією акад. С. ЄФРЕМОВА (том 3, 1927 р.) на стор. 33 в українській частині словника читаємо: русифікація, русифікатор, русифікувати. (В рос. частині слово "обрусение").

У "Словнику чужомовних слів" (автори І. Бойків, О. Ізюмов та ін.) в 2-ому виданні 1955 р. видавництво Михайла Борецького, Нью-Йорк, читаємо: "Русифікація — примусове запровадження російської культури, мови та звичаїв — політика царату і більшовиків у підлеглих неросійських національних країнах" (ст. 380). Тут же зафіксовано й слово "русифікувати — примусово запроваджувати російську культуру та звичаї".

Беремо "Правописний словник" Г. Голоскевича 1930 р. і 1962 р. і на стор. 355 читаємо: русифікація, русифікований, русифікувати.

У найновішому "Правописному словнику української мови" за ред. Яр. Рудницького і К. Церкевича (Нью-Йорк, 1979 р.) на стор. 631 читаємо: русифікатор, русифікація.

У найновішому "Довіднику з української мови" К. Церкевича і В. Павловського (Нью-Йорк, 1982) читаємо: зрусифікованим, русизми, русифікації (ст. XVII-XVIII).

А ось перед нами "Українсько-німецький словник" З. Кузеля й Я. Рудницького (Ляйпціг, 1943). На стор. 1041 читаємо: русифікація, русифікований, русифікувати.

А тепер звертаємося до праць наших мовознавців, літературознавців, літературних критиків і культурних діячів України. Не подаємо тут назв творів, статей цих авторів, але як кому потрібно знати докладніші дані, то я можу назвати ці твори, видання й сторінки). Ось неповний перелік тих авторів, які завжди додержуються норм української літературної мови і відповідно до цих норм пишуть: русифікація, русифікувати, русифікатор, русифікований і т. д.: проф. Ю. Шевельов, проф. Г. Костюк, проф. П. Ковалів, проф. В. Чапленко, проф. Я. Рудницький, проф. О. Горбач, проф. В. Кубійович, проф. Ю. Бойко, проф. Р. Смаль-Стоцький, д-р В. Гришко, проф. І. Огієнко, проф. З. Кузеля, І. Коляска, І. Дзю-

ба, В. Мороз, Л. Плющ, О. Тихий, В. Чорновіл, О. Ізюмов, М. Сагайдак, М. Прокоп, С. Караванський, Ю. Лавріненко, Н. Світлична, проф. Д. Дорошенко, проф. П. Феденко, І. Майстренко, М. Сосновський, О. Зінкевич і багато інших.

Дієслово "русифікувати" має багато похідних слів: русифікація, русифікований, русифікатор, русифікаторство, зрусифікований, дерусифікація. Від вигаданого й ніким не вживаного слова "російщення" неможливо утворити похідні форми: в українській мові немає слів "деросійщення", "російщекатор", "російщований" і т. д.

Московські імперіялісти уникають слова русифікація, московська цензура забороняє писати: "русизм", "русифікація", з приводу цього Іван Дзюба пише:

"Слово "русифікація" тепер дуже не подобається начальству..."

Дуже дивно, що це слово "русифікація" чомусь не подобається й нашому еміграційному "начальству".

В офіційній відозві "Крайового (?) комітету всегромадського протесту проти російщення України" замінено слово "русифікація" (яке, за словами І. Дзюби "дуже не подобається начальству", себто московським імперіялістам) вигаданим, не вживаним в українській мові словом "російщення". Цю відозву із словом "російщення" надрукували газети й журнали, які завжди писали "русифікація" ("Свобода", "Народна Воля", "Нові дні" і ін. Проте в "Народній Волі" в статті "Справа української маніфестації в Вашингтоні" (12. VII), написаній доброю літературною мовою, вживається слово "русифікація". Так само в "Свободі" (13. VI. 1984) читаємо на першій сторінці "Иде підготовка до демонстрації проти русифікації України..." А пізніше в офіційному повідомленні (26. VII. 1984) "Свобода" змушена була надрукувати текст, який прислав Комітет. І тут уже з'являється неоковирний "неологізм" — "російщення". Так само й "Народна Воля", яка 12 липня надрукувала добру статтю доброю літературною мовою, 19 липня друкує офіційне повідомлення "Ділового Комітету", в якому вже немає слова "русифікації" (слова, яке не подобається московському начальству), а зате є чуже українській літературній мові слово "російщення".

Ми, звичайно, абсолютно певні в тому, що це випадковий збіг. Ми твердо переконані, що члени Комітету, автори цього офіційного повідомлення, замінили слово "русифікація" не тому, що воно не подобається російським імперіялістам, а тому, що воно чомусь і нашим "комітетчикам" не подобається. Але якби "комітетчики" прочитали уважно 10-ий розділ книжки Івана Дзюби "Русифікація і механізм русифікації", а також відповідну статтю в "Енциклопедії Українознавства", то, цілком можливо, вони не вигадували б слова, якого немає в українській мові, і не засмічували б української мови невдалим і непотрібним неологізмом.

МОВНІ ПОРАДИ

Шановний Пане Редакторе!

Мене, молодого читача "Нових Днів", особливо цікавлять статті на мовні теми професора Петра Одарченка.

Як має бути в українській (літературній) мові: "хрестівка", "хрестиківка", чи "кросворд"? А як з термінами "поземно" й "доземно", "вертикально" й "горизонтально", "по вертикалі" й "по горизонталі"?

Буду вдячний за відповіді на мої запитання.

З пошаною до Вас Ігор Кузик, Скандорп, Англія

ВІДПОВІДЬ І. КУЗИКОВІ

В українській літературній мові є слово кросворд. Слів "хрестівка", "хрестиківка" в літературній мові немає. Якщо хтось вживає цих слів, то лише під впливом польської мови, бо в польській мові існує слово krzyżówka. Отже, хрестиківка — це калька з польської мови. Українське слово "кросворд" — це запозичене з англійської мови (англ. cross-word). Це назва гри, яка полягає у вписуванні літер у перехресні рядки клітинок накресленої фігури так, щоб по горизонталі та вертикалі вийшли загадані слова.

В українській літературній мові широко вживаються слова: "вертикаль", "вертикальний", "вертикальність", "вертикально", "по вертикалі". Є також слова: "сторчовий" себто "вертикальний", "прямовисний", який має напрям вертикалі. "Прямовисна лінія" — вертикаль. "Прямовисний" — спрямований по вертикалі. Приклади: "сторчова шахта", "сторчовий комір". "Підсвісимо на нитці яке-небудь важке тіло, нитка натягнеться вздовж певного напрямку. Цей напрямок називається вертикальним, або прямовисним." "Прямовисні стовпи диму" (Ю. Янов.). Отже, в українській мові в значенні "вертикальний" вживаються також слова "сторчовий" і "прямовисний".

Є в українській літературній мові й слова: "горизонталь", "по горизонталі", "горизонтальний", "горизонтальність", "горизонтально". В значенні "горизонтальний" у розмовному стилі вживається слово "поземний", а також прислівник до "поземний" — "поземно". Приклади: "У дерев'яних церквах XVI-XVIII ст. чітко простежується єдність у співвідношенні основних елементів будови, як у поземних вимірах, так і у вертикальних." (Словник укр. мови, VI, ст. 812). "Дерева.. з поземно простягнутим гіллям" (Там же).

Слово "доземний" і похідний від нього прислівник "доземно" вживаються в таких значеннях: 1. Завдовжки до самої землі, дже довгий. 2. Дуже низький (про поклін). Приклади: "... доземна одежина вже свідчила, що не проста людина йде, а батюшка" (Свидн.). "Доземний уклін (поклін)." "Ми чоло доземно схилено" (М. Рил.). "Козак підійшов до Ядвохи і доземно вклонився їй" ()

Петро Одарченко

Ф. МИКОЛАЄНКО

ЖИВ СОБІ В БАБИ СІРЕНЬКИЙ ЦАПОК

Моя вірна дружина страшенно любить домашніх тварин. Через них нам часто бракує молока на сніданок. А я люблю мою каву з молоком. Отож і біжить моя дружина до склепу рано по молоко. Але чекати на неї з молоком — марна надія, бо то займе, принаймні, дві години і молоко скисне поки вона вернеться, а часом принесе стільки щоб лиш до кави хватило, а решту віддасть або якимсь котикам, або песикам. Її вже ті котики та песики на нашій вулиці так знають, що всі вискакують їй на зустріч і біжать за нею тійкою. Вона всі їхні імена знає і кожного розпитує чи йому добре спалося, чи комарі не кусали. А як трапиться по дорозі ще й господиня чи господар, якогось чотириноного приятеля, то обов'язково випитає в неї, чи в нього, усю біографію тваринки та й про свою оповість. Власне через те я, замість кави, на сніданок почав пити пиво. Спершу було якось неприємно, але призвичаївся, ну і знаєте як воно є.

І про що б я не почав зі своєю дружиною розмову, а на котів та псів завжди зійде:

— Учора, — кажу їй — містер Гобс наїхав автом на телеграфічний стовп і покалічився так, що забрали його в шпиталь.

— Ой Боже! А його Расти не скалічився? Він любить в авті їздити... (Расти — то ім'я пса містера Гобса.)

А одного разу серед глухої ночі, штурхаючи мене під ребра, дружина погукала:

— Дивись, Федоре! Дивись!

Я витріщив очі, але в темряві нічого нічого не міг уздріти. Дружина щось невиразно бурмотіла. Я запитав її, навіщо вона мене розбудила, а вона, сонна, відповіла:

— Уже нема. Утік...

— Хто втік? — допитуюсь.

— Га? Що? — питає, пробудившись, дружина.

— Ти мене розбудила щоб я на когось дивився, а потім кажеш, що він утік.

— А-а-а. Та то був песик. Такий гарний! Такий га-ар... Х-р-р, — не скінчивши слова, захропіла.

Мала вона кицьку, на ім'я Прісціла. Мені те ім'я не подобалось і я прозвав її Нечиста Сила. Як же вона тоді розплакалась! Не кицька, звичайно, а дружина. Так отож та кицька так прилипла до своєї господині, що бігала слідом за нею і до крамниць, і до сусідів на відвідини та все терлася об її ноги й кликала "Мам".

Померла та кицька в поважній віці (я не смів сказати здохла, бо то було б підставою для розводу) і дружина, влаштувавши їй справжній по-

хорон, довго-довго її оплакувала, а мені наказала поставити їй надгробний пам'ятник. І стоїть той пам'ятник у дворі під розлогим деревом, а біля нього у вазах завжди свіжі квіти.

Не хотіла моя дружина й слухати пропозиції придбати нового котика, щоб не образити пам'ять Прісціли, але по кількох роках прибуло до нас бездомне щенятко — самка, то мусіли прийняти. Дружина назвала ту сучечку Дейзі. І живе та Дейзі, як член родини, як у Бога за пазухою. Спить з нами в ліжку. Та не просто з нами, а між нами, і пильнує щоб жодне з нас не переступило межі. Зокрема мене, то просто гризе, як простягну руку або ногу через зазану межу. Я вже не знаю де подітись. Якби трапилась якась милосердна вдовиця, то втік би з лому хоч сьогодні.

Найдужче мене турбує те, що наша знайома фермерка намовляє мою дружину усиновити цапа. Та ж як ще й цап спатиме з нами в ліжку, то він може цілком випадково мені очі повиколовати, не кажу вже про парфюм... Та й оголоти він нас обох зможе як Адама та Єву, бо цапи люблять поживитися всякою одежиною.

Почав я свою дружину благати, щоб вона цапа не приймала, бо в ліжку для всіх міся не вистачить, а вона мені:

— Не бійся. Я вже маю одного цапа в ліжку — другого мені непотрібно.

Чи можна їй вірити? Може бути гірше ніж у тій пісні співається: "Жив собі в баби сіренький цапок".

КОНКУРЕНЦІЯ

Один гастрономічний магазин у Копенгагені висив над входом плякат з написом: "Король — наш клієнт!" Другого дня сусідній магазин написав у себе в вітрині: "Клієнт — наш король!"

СЕКРЕТ УСПІХУ

На виставці модерністського живопису в Монгомері (штат Алабама) один автор примістив під своєю картиною таку табличку: "У кожного з вас, шановні відвідувачі, вистачило б таланту, аби образити щось подібне. Але чи вистачило б у вас нахабства!?"

ЗЛОДІЇ, ТРЕМТІТЬ!

Дирекція великого універмагу в Гаазі приймає на роботу тільки продавців, що хворіють на косокість. "Це дуже полегшує нагляд за покупцями, заявив директор універмагу. — Кількість крадіжок у нашому магазині зменшилася на 85 процентів".

РЕВНИВА ДРУЖИНА

"Моя дружина така ревнива, що дозволяє мені взяти до рук газету лише після того, як виріже з неї фотографії усіх жінок", — заявив на суді під час процесу в справі розлучення Джон Мерлов із штату Денвер. Суд зважив на скарги позивача і дав згоду на розлучення.

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

ЩЕ ПРО "ТИЖДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ОПЕРИ" В ТОРОНТО

Дорогий Пане Редакторе Дальний!

Прочитавши в "Нових днях" за жовтень ц. р. Ваш короткий, але влучний коментар про т. зв. "Тиждень Української Опери", який відбувся в Торонто між 5-им і 8-им червня, я не можу не відгукнутись, щоб висловити Вам моє щире спасибі. Ви один з небагатьох наших редакторів і журналістів, що добре розумієте справи нашого муз. мистецтва і, дуже важливо, свої думки сміливо друкуюте на сторінках престижного журналу, який редагуєте. За те мусіли б бути вдячні Вам і всі ті українці, що цікавляться нашим музичним життям, і ті, яким на серці журба за добро, плекання і ширення нашого мистецтва на **високому рівні...**

Колись про наші мистецькі справи писав багато і розумно видатний український поет, академік Максим Рильський. В одній із своїх статей ("Дивлюсь на афішу та й думу гадаю") він гостро докоряв артистам-виконавцям за їхні нецікаві концертні програми, а музичним театрам за вбогість репертуару. Докоряв і дивувався, як воно так, що ми, українці, — один з наймузикальніших народів світу, народ що створив безліч чудових пісень, а репертуар у нас такий убогий.

А про "Наталку Полтавку" і "Запорожця за Дунаєм" так і писав, що "ці твори наївні навіть для другої половини 19-го століття... вони в нас не, альфа і омега." І радив театрам, щоб взяли вони за постановки творів більших, цікавіших, репрезентативніших. Великий нарід має право на велике мистецтво.

Ці розумні слова М. Рильського були звернені до діячів мистецтва в Україні, але вони стосуються й до нас, українців по всьому світі розсіяних. В Торонто, згаданого тижня нам показувано ті ж самі вилиняли "Наталку" і "Запорожця" та ще й у вилинялих постановках. Бо як інакше це назвати? "Наталка Полтавка" рекламувалася претенсією як "опера", а була поставлена з участю майже половини акторів безголосих! Та ще й запрошено професійного критика-рецензента...

Тож нехай вибачають, не дивуються й не сердяться організатори за те, що громада не підтримала масово їхньої ініціативи. В наш час уже нашу публіку чимбудь не здивуєш. Тому й пішла вона радше дивитись вистави Мет-опери з Нью-Йорк, що саме в той час гостювала в Торонто зо своїми найкращими спектаклями.

Григорій Євшан прихильник боротьби за високий рівень нашого мистецтва

Скільки нових передплатників
ви приєднали для "Нових днів"?

ХВИЛЮВАВ, ХВИЛЮЄ І ХВИЛЮВАТИМЕ!"

В/поважаний пане ДАЛЬНИЙ!

Дуже вдячний Вам за Вашу увагу до мене, виявлену у поверненні (на моє прохання) не використаної моєї статті.

Вибачте, що турбую Вас ще цим листом, але вимушений вдатися до цього, бо вважаю, що недопущення моєї статті — "ДЕЩО ПРО ХВИЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ТВОРЧИСТЬ" — на сторінки журналу "Н. Д." робить прикрість не стільки мені, як самому журналові та його читачам, бо цим відмовляється журналові в демократичності, застосуванням свого роду цензури.

У відмові помістити статтю в журналі Ви виставляєте той мотив, що не хочете "обурити майже всіх наших поважних письменників та літературознавців..."

Я, до деякої міри, розумію Вас, але в моїй згаданій статті немає нічого такого, що стосується їх. В ній іде мова дійсно лише дещо про Хвильового та його творчість (у моєму сприйманні), оцінка якої не обов'язково мусить збігатися з оцінкою письменників та літературознавців. А якщо чиясь інакша думка про це їх аж так може обурити, що треба цього боятися й такої думки, боронь, Боже, не висловлювати, то тоді... Я не знаю, як і чим це назвати?

А мені здавалося якраз навпаки, що їх може обурити те, що хтось позбавляє їх можливості довідатися про інакшу від їхньої думку, тим більше, що Хвильовий був постаттю дуже контроверсійною, його творчість викликає багато різних тлумачень, його біографія затемнена рядом неясностей, а часом навіть і протилежностей.

Та зрештою — обурення не є образа, а в своїй згаданій статті я нікого не ображаю, натомість вважаю, що недопущення статті на сторінки журналу "Н. Д." є зневагою не лише тих читачів, які мають інакший від Вашого погляд на Хвильового та деяку його творчість, а всіх читачів журналу.

Тому, я не можу погодитися з тим, що "заборона" помістити мою згадану статтю в журналі "Н. Д." поважно вмотивована.

Я дозволю собі просити Вашої уваги до кількох рядків у журналі "Н. Д." за червень місяць 1984 року, стор. 7 (ліва шпальта):

"... Що це означає? Чи не затиск навіть здорової критики і початок політичної цензури у вільних демократичних країнах західного світу? Звичайно, було б безвідповідально і злочинно знеславлювати цілі періоди визвольної боротьби, але чи здорова критика деяких актів і дій окремих провідників це вже "знеславлення", що має викликати конфлікт між членами СКВУ? Чому не піднялися проти такої резолюції бодай голоси наших учених-інтелектуалів?"

Чи пізнаєте Ви, дорогий друже, чиї це слова? Думаю, що так... І з ними я погоджуюся вповні й підіймаю свій (не вченого-інтелектуала) голос в

обороні здоров'я та ще й остерігаючої критики.

Чи може... Не все дозволено "дітям", що дозволено "батькам"?

Тоді, вибачте мені, що я, простака, стукаю до дверей Вашого сумління.

Т. Хохітва, Флоріда

Вельмишановний Пане Хохітва!

У всьому світі так заведено, що незамовлених матеріалів редакції не повертають і з цього приводу навіть не листуються. Проте, я зігнував це правило й не тільки повернув Вам Вашу незамовлену статтю, але й коротко з'ясував причини (деякі), чому не можу надрукувати її в "Нових днях". І ось за свій лібералізм отримав від Вас отаку "подяку"...

Не знаю чи читачі повірять Вашому твердженню, що в згаданій статті Ви нікого не ображаєте, якщо Ви спромоглися навіть у нинішньому короткому листі таки здорово образити й мене. Бо хіба ж твердження, що я роблю прикрість журналові, застосовуючи "свого роду цензуру", та недопущенням Вашої статті до друку "зневажаю... всіх читачів журналу" це не образа редактора?

Шановний Пане Хохітва! Мої погляди на Хвильового і його творчість нічим не різняться від поглядів покійного редактора Петра Волиняка та всіх співробітників "Нових днів". Мої погляди в цій справі мало різняться навіть від поглядів ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова. Твори Миколи Хвильового і статті про нього появлялися в журналі від 1950-го року і ніхто з читачів-передплатників на це досі не ображався, ані не почувався зневаженим. Чому ж це Вам забрало аж 35 років часу, щоб розпочати проти покійного Хвильового свій "хрестоносний похід"?

А втім, Ви помиляєтесь, якщо справді думаєте, що я не надрукував Вашої статті через непогодження з її змістом. Я не надрукував її передусім тому, що вона нічого нового в справу Хвильового не вносила, а тільки повторювала старі, недоведені, а тому безвідповідальні й шкідливі закиди проти нього, поширювані переважно невідомими людьми з середовища еміграційної СБУ. І саме це обурило б наших письменників та літературознавців, що я знайшов місце на сторінках "Нових днів" для такої Вашої статті, а не знайшов місця для багатьох, часто кращих і об'єктивніших їхніх матеріалів.

Тож зрозумійте мене: "Нові дні" мають всього 32 сторінки, а щоб видрукувати весь надісланий матеріал часто потрібно було б 132 сторінки! Я не вважаю Вас "простаком" і тому запитую: що Ви робили б у таких випадках, якщо Ви проти всякої селекції й називаєте її цензурою? А ще краще: ось прийдете на весні з теплої Флоріди до Торонта й матимете чи не десяте з черги вільне від зарплаткової праці літо. Тож заберіть від мене бодай на кілька місяців тягар редагування "Нових днів" і докажіть на ділі практичність і правильність своїх поглядів та позицій.

До речі, Ваша "заборонена" стаття робить кривду нашому невтомному дослідникові проф. Григорієві

Костюкові, який у боротьбі проти тоталітарної комуністичної тиранії доконав незрівняно більше, ніж ми з Вами. Вона кривдить також Видавництво, яке взяло на себе великий фінансовий ризик, видаючи в добу політичних нечитайлів твори Миколи Хвильового, давно заборонені в СРСР. Редакторське сумління мусить рахуватися й з такими фактами.

Бажаю Вам щастя й здоров'я.

М. Дальний

"ЩОДЕННИК" ЛЮБЧЕНКА ТА ІНШІ СПРАВИ

Ви проголосили, що є охочі придбати "Щоденник" Аркадія Любченка. Я маю один "Щоденник", колись прочитав його двічі, опісля поклав у свій архів, де він пролежав 33 роки. Тож висилаю його, коли є люди, що цей "Щоденник" потребують для культурного вжитку. Ніякої ціни за "Щоденник" не вимагаю, бо це було б нечесно. Але прошу, щоб потребуючий цього "Щоденника" пожертвував по спроможності на пресовий фонд "Нових днів".

Я, як довголітній читач журналу "Н. Д.", ще із Зальбургу, мав би бажання подякувати прекрасним дописувачам й літературознавцям, зокрема Григорію Костюку за "Тріумф" (цю книжку хочу мати), сотнику Володимирові Мошинському за спомини про М. К. Заньковецьку, Ю. Міщенкові за "Шведи в Україні", проф. П. Одарченкові й письменникові А. Юринякові за їхні цінні статті. Люблю бачити на сторінках "Н. Д." Л. Богуславець з її подружкою Христею, які душу розвеселяють. Хтось у "Н. Д." наступив на "мозоль" Лесі Богуславець, а я б її угостив найкращою канадською кавою. Хотів би мати її останню книжку "На прощу до рідної землі". Ну й Дмитра Чуба, плідотворного й об'єктивного письменника не можна обминути без подяки за його працю. І його останню книжку хотів би мати.

З привітом,

А. Білоцерківський, Лясаль

ПІДСУМКИ 27-ГО ДВОМІСЯЧНИКА КНИЖКИ В АВСТРАЛІЇ

Українська Центральна Шкільна Рада в Австралії щороку проголошує Двомісячники української книжки та преси. Цього року відбувся 27-ий Двомісячник. Протягом цього часу розповсюджено 2019 видань на 13.607 доларів. Головними джерелами постачання були крамниці п. В. Фокшана та П. Середюка. Найбільше розповсюджено чи придбано у штаті Вікторія — на 5634.00. На другому місці стоїть Новий Півд. Велз, де розповсюджено на 4.776.00.

Підсумовуючи Двомісячник, відзначено 32 особи, що придбали собі або розповсюдили книжки не менше, ніж на 100 доларів.

ПОМЕР Д-Р БОРИС ЛЕВИЦЬКИЙ

Ділимося з читачами сумною вісткою, що 28 жовтня 1984 р. помер у Мюнхені на 70-му році видатний наш знавець політики СРСР, автор багатьох надрукованих різними мовами праць, професор Українського Вільного Університету, активний діяч українського демократичного руху співосновник і член Центрального Комітету УРДП д-р **БОРИС ЛЕВИЦЬКИЙ**.

Родині Покійного і його численним приятелям висловлюємо наше глибоке співчуття. Хай пам'ять про нього живе між нами вічно!

ПОМЕР ІНЖ. СТЕПАН Ю. ПРОЦЮК

У Нью-Йорку 12 жовтня ц. р. несподівано помер від випадку серця відомий український науковець і громадський діяч, спеціаліст аеронавтики інженер Степан Ю. Процюк. Він був автором багатьох наукових і популярних праць та незмінним редактором "Вістей Товариства Українських Інженерів Америки". Сл. п. С. Ю. Процюк був членом УВАН, НТШ та кількох американських наукових інституцій. Був також співробітником українських періодиків, зокрема був близьким співробітником "Нових днів". Помер на 69-му році життя й похоронений 17-го жовтня на українському цвинтарі св. Андрія в С. Бавнд Бруці, Н. Дж.

Засмученій дружині Олені, сестрі Ірині та дальшим родичам і приятелям покійного висловлюємо наше глибоке співчуття.

АМЕРИКАНСЬКА КОМІСІЯ У СПРАВІ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ

12-го жовтня ц. р. Президент Реген своїм підписом узаконив створення конгресової комісії для дослідження в Американському Конгресі причин і наслідків великого голоду на Україні в 1932-33 роках.

Комісія для вивчення великого голоду складатиметься з двох сенаторів, чотирьох конгресменів, трьох членів американського Уряду і шістьох членів української громади. На кошти праці комісії, яка діятиме два роки, призначено чотиреста тисяч доларів.

Організація Американці в Обороні Людських Прав в Україні (АОЛПУ) заініціювавши понад рік тому акцію створення комісії голоду, невпинно і наполегливо працювала в цій справі. Завдяки старанням АОЛПУ, більша частина української громади підтримала цю ідею. 122 спонзори законопроекту Палати ч. 4459 приєдналися в Палаті Представників і 22 спонзори законопроекту Сенату ч. 2456 приєдналися в Сенаті. Головним спонзором в Палаті є конгресмен Джеймс Фльоріо (Д-Н.Дж.) і сенатор Бил Бредлі (Д-Н.Дж.) в Сенаті.

В ПАМ'ЯТЬ ОЛЕСЯ ДРОЗДА

Висловлюємо наше найглибше співчуття й підтримку засмученим батькам та сестрам с. п. **Олесь Дрозд** з приводу болючої трагічної втрати найдорожчого сина і брата, Олесь, який відійшов у Вічність 1-го листопада 1984 року, на 34-му році свого життя.

Хай канадська земля легкою йому буде. Вічна йому пам'ять!

Мар'ян і Ада Горгоги, з родиною.

Замість квітів на свіжу могилу покійного Олесь, що на українському цвинтарі в "Києві" коло Торонто, посилаємо чек на розвиток "Нових днів".

В ПАМ'ЯТЬ А. Я. СТЕПАНЧЕНКА

Ділимося сумною вісткою, що 15 жовтня 1984 р. помер наш дорогий тато Андрій Ягорович Степанченко, проживши 88 років. Залишив на цім світі сина Андрія, доньку Олену Лисик з чол. Юрієм і дітьми, та дальшу родину в Україні. Похований на цвинтарі в місті Тандер Бей, Онтаріо, Канада.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Дякуємо всім добрим людям, що взяли участь в похороні. Дякуємо за квіти, а також чоловікам, які несли домовину, та жінкам, які готували обід. Подяка отцю П. Зміївському і жінкам, які співали. Пану П. Михайлишину за милі спогади про покійного Батька.

Засмучена Родина **О. і Ю. Лисик з дітьми**
брат **А. А. Степанченко**

ОСТАНКИ Ф. ШАЛЯПІНА ПЕРЕВЕЗЕНО З ПАРИЖУ ДО МОСКВИ

За повідомленням "Свободи" останки великого оперного співака Федора Шаляпіна 29-го жовтня ц. р. були перевезені з Парижу до Москви і після урочистої церемонії поховані на цвинтарі Новодівичого монастиря, поряд з могилами композиторів Сергія Прокоф'єва, Дмитра Шостаковича і Александра Скрибіна.

Шаляпін помер у 1938 році в Парижі і був похований коло головної алеї цвинтаря Батінйоль.

За життя Шаляпіну пропонували вернутися на батьківщину, обіцяли засипати почестями, але він категорично відкидав думку про повернення і говорив приятелям: "Я не поклонявся царям, то і псарям поклонятися не буду".

ОПРИЛЮДНЮЮТЬ "ГУДЗЕНКОВІ ПАПЕРИ"

Канадський уряд повідомив, що понад 600 документів, зібраних Королівською комісією в справі советського шпигунства в Канаді, включно з тими, що їх передав Ігор Гудзенко в 1946 р., стануть доступні для публічного вжитку.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 235, Etobicoke, Ont.
Canada M9C 4V3

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

КАНАДА

О. Лишик, Ошава	\$50.00
Мар'ян і Ада Горготи, Гвелф (замість квітів на могилу св. п. О. Дрозда)	\$30.00
Л. Біляк, Едмонтон	\$12.00
О. Денисюк, Торонто	\$10.00
Т. Романишин, Торонто	\$7.00
І. Мухин, Вінніпег	\$7.00
Е. Вінгранович, Торонто	\$7.00
В. Зимовець, Ст. Леонар	\$7.00
А. Петрашко, Едмонтон	\$7.00
А. Максим, Торонто	\$5.00
А. Дорош, Саскатун	\$5.00
С. Лаута, Торонто	\$2.00

АНГЛІЯ

Клімницький англ. ф. 11.00

АВСТРАЛІЯ

Л. Храпач, Бикслей, Н.	\$2.00
І. Шестовський, Сідней	\$2.00
П. Деряжний, Страдфілд	\$2.00
Ю. Дем'яненко, Канлі Вийл	\$2.00

США

О. Кондратюк, Росліндейл	\$50.00
М. Андрии, Бруклін	\$12.00
І. Вовенко, Детройт	\$12.00
Г. Гриценко, Лос Анджелес	\$12.00
"Друг" в день народж. Корнієнка (Н. Джерсі)	\$10.00
М. Риба, Сіракуз	\$7.00
В. Білонок, Трой	\$7.00
Ф. Ревенко, Гошин	\$7.00
Л. Чудовський, Видерфілд	\$7.00
І. Гриценко, Вріджпорт	\$2.00
В. Андрієвський, Лоді	\$2.00
К. Ліщина, Вуд Дейл	\$2.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

С. Євсевський, США	1
Т. Мироненко, Австралія	1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертви.
Редакція й адміністрація

В п'яту річницю смерті П. К. Волиняка, основоположника журналу "Нові дні" передаю 14 дол. на прес фонд.

Г. Кукса, Вінніпег, Канада

Шановна Адміністраціє Нових днів!

Висилаю Вам 20 дол. передплати на будучий рік. Ви мусите підняти передплату до 20 доларів, — це не буде дорого за такий знаменитий журнал.

З пошаною до вас старенький Петлюровець

Спиридон Лаута

У ВИДАВНИЦТВІ "НОВІ ДНІ" МОЖНА КУПИТИ ТАКІ КНИЖКИ:

Шкільні підручники:

Іван Бережний, УКРАЇНСЬКА МОВА (початкова граматики ч. 1)	\$3.50
Олена Курило, УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТ. МОВИ	3.00
Петро Волиняк, ЛАНИ, читанка для 4-ої кл. (вид. 4)	3.00
Петро Волиняк, ДНІПРО, літературна читанка та історія української літератури	3.00
Петро Волиняк, КИЇВ, читанка для 3-ої кл. та позашкільного навчання	3.00
Петро Волиняк, КУБАНЬ, ЗЕМЛЯ УКРАЇНСЬКА КОЗАЧА	1.00
Софія Гаєвська, TREASURES OF THE CENTURIES (англійською мовою)	5.00
І. Багрянний, СКЕЛЬКА	10.00
Dmytro Chub, THIS IS AUSTRALIA (англ. мовою)	3.50
Dmytro Chub, WEST OF MOSKOW (англ. мовою)	6.50
Дм. Чуб, В ЛІСАХ ПІД ВЯЗЬМОЮ	6.50
В твердій оправі, з пересилкою: Гелій Снегірьов, НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ	20.00